

Нэһилиэнньэ дьарыктаах
буолуутун туһунан
Софрон ОСИПОВ ②

Төрөөбүт
соруугум ③-4

Чөмүчүк ⑤-6

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

12+

2021 сыл
Олунньу
26 күнэ
бээтинсэ
№ 13
(11766)

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • [sanaoloh](https://www.instagram.com/sanaoloh)

бээтинсэ олунньу 26 > субуота олунньу 27 > баскыһыанна олунньу 28 > бэнидиэнник кулун тутар 1 > оптуорунньук кулун тутар 2 > сэрэдэ кулун тутар 3 > чэппиэр кулун тутар 4

--- НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ ---

Оперативный штаб напомнил о недопустимости мероприятий с большим количеством людей

Санитарно-эпидемиологическая обстановка характеризуется наличием 50 новых случаев заболевания COVID-19 по данным Управления Роспотребнадзора по Якутии.

В Якутске – 31. В Мирнинском районе – 5. От одного до трех случаев заражения зафиксировано в 10 районах. Коронавирус есть в 14 районах. Учреждения здравоохранения и Управление Роспотребнадзора работают на этих территориях по выявлению контактных и лечению больных.

Лаборатории продолжают работу. За сутки проведено 742 исследования на коронавирус. Всего с начала пандемии в Якутии проведено 960 282 теста на COVID-19.

В республике идет масштабная вакцинация от коронавируса. Работают 44 медицинские

организации, в которых развернуто 156 пунктов. Создано 110 мобильных бригад.

Первую вакцину получили 36 635 человек. Записаться на вакцинацию можно в поликлиниках по месту жительства. Приоритет отдается гражданам пожилого возраста, а также лицам, страдающим хроническими заболеваниями. Вакцинация облегчает течение болезни и помогает вирусной нагрузке в целом.

Активно вакцинация идет в Якутске, Алданском, Вилуйском, Мегино-Кангаласском, Хангаласском и Усть-Алданском районах. Меньше всего прививаются в Верхневилуйском, Нюрбинском, Сунтарском, Чурапчинском и Горном улусах. Население и оперативные штабы на местах призывают усилить работу по пропаганде о необходимости иммунизации

и вакцинирования.

Глава Якутии совершил объезд по медицинским учреждениям Якутска. Он ознакомился с новыми возможностями по лечению коронавируса. Врачи и медицинские работники просят всех граждан продолжать соблюдать меры по недопущению распространения коронавируса.

Оперативный штаб обращается к организаторам мероприятий, которые разрешены с 50% загрузкой зала в учреждениях культуры, а также к тем, кто желает провести мероприятие в праздники с большим количеством народа. Такие мероприятия не допускаются. Про обстановку в Якутии на 24 февраля рассказала заместитель председателя правительства республики Ольга Балабкина.

ЯСИА.

--- УЛУУСКА -- БУ КҮННЭРЭ ---

Улахан суолта уурулунна

Олунньу 20 күнүгэр “Айылгы” оройуоннаабы нуруот айымньытын дьэстигэр онлайн-эрэсими нөнүө, улахан суолта ууруллан, Аҕа дойдуну көмүскээчилэр күннэрэ өрө күүрүүлээхтик бэлиэтэннэ.

Эрдэттэн даҕаны былааннаах үлэ ытыллан, буйун-учуутал Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын “Память” байыаннай-патриотической кулуп иитиллээччилэрэ (хамандыыр 11-с кылаас үөрэнээччитэ Саша Сергеев) АК-47 элементин табатык туһунан, көрдөрөн, тэрээһин үөрүүлээх чааһын олус сэргэхтик арыдылар.

Манна улуус баһылыга Андрей Ноговицын, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, Таатта уонна Чурапчы улуустарын байыаннай хамыһаара, подполковник Николай Андреев эбэрдэ тылы эттилэр уонна араас салааҕа үлэлии-хамсыы сылдьар уолаттарга, бойобуой дьайыы бэтэрээннэригэр эбэрдэ суруктары уонна сэмэй бэлэхтэри туттардылар.

Бэлиэ түгэн сүрүн долгутуулаах чааһынан 1996 сыллаахха Чечня өрөспүүбүлүкэтигэр буолбут хаан тохтуулаах кыргыһыга олобун толук уурбут Роман Юрьевич Ноговицын ийэтигэр Евдокия Петровна Ноговицынаҕа, уола сулууспалаабыт чааһыттан өйдөбүннүк мэтээли туттарыы буолла. 25 сыл кэнниттэн Евдокия Петровна тапталлаах уола сулууспалаабытын туоһулуур соботоха наҕараадаатын тутта. “Мин оҕом аатын өйдүү-саныы сылдьаргыт наһаа үчүгэй. Сэри ханан да буолбатын, бары доруобай, дьоллоох буолун, олоххутугар, үлэбитигэр, ситиһиилэри баҕарабын”, - диэн Евдокия Ноговицына долгуйан туран, махталын, эбэрдэтин анаата.

Саллаат сырдык аатыгар сүгүрүйэн, бойобуой дьайыы бэтэрээннэрэ, Сэбиэтин чилиэннэрэ Мирон Игнатьев, Савелий Дьячковский, Иннокентий Варламов, Олег Оконешиков, Василий Монастырев, Иван Адамов, Семен Жендринский кыттыстылар.

“Айылгы” оройуоннаабы нуруот айымньытын дьэстин с п и с э л и с т э р э Анастасия Гуляева уонна Сахаайа Хомподоева тэрээһини т а б ы г а с т а х т ы к тэрийэн, хас да бөлөххө арааран, сүрдээх интэриэһинэй кэпсэтиилэри таһаардылар. Иккис чааһынан ытыллыбыт аһаҕас кэпсэтиигэ бойобуой дьайыы бэтэрээннэрин Сэбиэтин үлэтин-хамнаһын туһунан Сэмэн Жендринский, Савелий Дьячковский, Иван Адамов сэнэргээтилэр. Ол кэнниттэн Таатта уонна Чурапчы улуустарын байыаннай хамыһаара Николай Андреев, полиция старшай лейтенана Василий Монастырев, Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэрэ Михаил Дьячковский кытыннылар, салгыы былырыын Арасыйа сэбиллэннээх күүстэригэр сулууспалаан кэлбит саллааттар Олесь Максимов уонна Тускул Павров тус санааларын үлэһиннилэр.

Оскуолалар икки ардыларыгар ытыллыбыт строевой көрүү уопсай хамаанданан түмүгүн иһитиннэрдилэр. Онно 1-кы миэстэни Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолата ылла, 2-с миэстэҕэ Афанасий Илларионов аатынан Хайахсыт орто оскуолата, оттон бочуоттаах 3-с миэстэҕэ Василий Яковлев-Далан аатынан Кытаанах орто оскуолатын хамаандата тигистэ. Итини таһынан, улууска кэтэхтэн ытыллыбыт “Армия олоҕо” сулууспалаабыт сыллардаабы хаартыскалар итиэннэ “Звезда” диэн гитаранан ырыа күрээһин кыайылыахтара ааттаннылар, онуоха ордук Болугур нэһилиэгин уолаттара чорбойдулар.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Доруобуйа сылын үөрүүлээх аһыллыытыгар

Үүммүт 2021 сыл Өрөспүүбүлүкэҕэ уонна Чурапчы улуунугар Доруобуйа сылынан биллэриллэн турар. Олунньу 25 күнүгэр Чурапчы улуунун дьаһалтатын мунньахтыыр саалатыгар бу бэлиэ сыл үөрүүлээх аһыллыыта өрөспүүбүлүкэтээби профилактикалыыр киин аһаҕас күннэрин кытары тэнтэ ыытылынна.

Үөрүүлээх чааска онлайн-эрэсими нөнүө СӨ Бырабытталыстыбатын солбуйааччы Ольга Балабкина, улуус баһылыга Андрей Ноговицын, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров эбэрдэ тылы эттилэр. Улуус баһылыга Андрей Тимофеевич бу хамсык кэмигэр кыһамнылаах, үгүс өрүттээх үлэлэрин иһин улуустаабы киин балыыһа үлэһиттэригэр уонна бу бэбэһэнниттэн саҕалаан, кылаабынай быраас Алена Никитина салайааччылаах өрөспүүбүлүкэтээби медицинскэй профилактика киинин анал бөлөҕө кэлэн үлэлэрин саҕалаан эрэллэринэн, диригиник махтанна уонна Прокопий Сокольников аатынан киин балыыһаҕа, кылаабынай быраас Артем Ксенофонтовка анал тизхиньикэни уонна оборудованиены ылыналларыгар анаан сэртификэти туттарда.

Салгыы Доруобуйа сылын сүрүн кэнсиэпсийэтин туһунан улуус дьаһалтатын социальнай салалтатын салайааччы Антонина Капрынова билиһиннэрдэ, уһуйаан саастаах оҕолорго бу сылга ытыллыахтаах үлэ туһунан “Березка” уһуйаан сэбиэдиссэйэ Екатерина Егорова сырдатта. Ону тэнэ Чурапчы киин балыыһатын кылаабынай бырааһа Артем Ксенофонтов уонна өрөспүүбүлүкэтээби профилактика киинин кылаабынай бырааһа Алена Никитина тыл эттилэр.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

--- ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ ---

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэриттэн

Олунну 15 күнүгэр Айсен Николаев сунал ыстаап муннабын ыытта. Бу күн кини сорох хаачахтыыр мизрэлэри уһулар туһунан ыйаабы таһаарда. Уопастыбаннай аһылык тэрлэтэлэрэ урукку эрсиимнэ көһөллөр, фуд-кортар, банкеттыыр саалалар, быыстапкалыыр комплекстар үлэлэрин сөргүтэллэр. Ол ғынан баран, уруккутун курдук кулун тутар 1 күнүгэр диэри маасканы кэтии, социальнай арыты тутуһу ирдэниллэр.

Ил Дархан коронавирустан вакцинацияны ыыты тэтимин ыһыктыбакка, сана кэлбит партияны улуустарга суналлык тиэрдэргэ эттэ. Олунну 13 күнүгэр 15 тыһ. тахса доза эбии абыллан, вакцинация сабаланыабыттан барыта 40 тыһ. тахса доза кэллэ.

Олунну 16 күнүгэр Ил Дархан Айсен Николаев Кальвица улуусастыгар баар поликлиника «Спутник V» вакцина иккис укуолун ылла. Бастагы вакцинацияны кини тохсунну 26 күнүгэр ааспыта.

Олунну 17 күнүгэр Айсен Николаев онлайн-эрсииминэн ытыллыбыт Ил Түмэн 24-с учарата суох пленарнай муннабар кытынна. Бу күн 48 боппурус, ол иһигэр 34 сокуон барыла көрүлүннэ. Маныха норуот дьоктуаттара Ил Дархан көбүлээн киллэрибит сокуоннарын барылын ылыннылар. Судаарыстыбаннай экологической надзор, киһи быраабын көмүскүүр боломучунай, нэһилиэнньэ доруобуйатын харыстааһын туһунан, убатыллыбыт гаас, электроэнергия, ууну хааччыыы чэпчэтиллээх тарыыптарын, сир баайын, тыа хаһаайыстыбатын сирдэрин, административнай кэһи туһунан боротокуолу толорууга муниципалитеттар боломуочуйаларын, наука уонна научнай-техничеккэй үлэни өйүүр механизмнар, социальнай көмүскэлгэ, үөрэх бырагыраамалар муниципалитеттарга биир кэлим субвенцияны биэри бэрээдэгин тустарынан сокуоннарга уларытылар киирдилэр.

Олунну 17 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ салайааччыта улуустар баһылыктарын кытта интэриниэтинэн сибээскэ тахсан, быһыны-майгыны билистэ. Билигин да сорох улууска ыалдыааччы ахсаана эбиллэрин эттэ. Онон мааскалаах сылдыбы, социальнай арыты тутуһу, дезинфекцияны ыыты син биир наадатын бэлиэтэтэ. Ил Дархан аптекаларга эмп баар буолуун хонтуруолга тутта сылдыары, быһыны биэри тэтимин бытаардыбакка тэрийэри уонна быһыны бастакынан атам саастаах дьон, дьарба ыарылаахтар ылыахтаахтарын эттэ.

Олунну 17 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ баһылыга Дьоккуускайга Комсомольскай болуоссакка ГИБДД суолга бэрээдэги көрөр сулуустатыгар сана массыналары биэрэр тэрээһингэ кытынна. Улуустартан кэлбит ГИБДД

үлэһиттэригэр туһаайан тыл этэригэр кини дойду баһылыга Владимир Путин көбүлээһининэн национальнай бырайыагынан Саха сиригэр суолу-иһи онорууга улахан үлэ ытылларын, ону тэнэ суолга куттала суох айаны-сырыны хааччыыыга болжомто уурулларын эттэ. Ааспыт сылга суолга дьон эчэйиитэ 14% ачаабытын бэлиэтэтэ. Айсен Николаев уонна Владимир Прокопенко 30 сана «УАЗ-Патриот» күлүүн туттардылар. Санатар буоллаха, былырын бу бырайыагынан 129 массыына Саха сиригэр кэлбит.

Олунну 17 күнүгэр ЯТЭК хампаанна сыллаабы үлэтин түмүгүн уонна быһылгы былаанын көрдүлэр. Сыллата хампаанна 1,7 млрд куб. м. гааһы хостуур, Саха сиригэр 7 лицензиялаах учаастагы бас билэр. Регионна ЯТЭК стратегической суолтаны ылар, Саха сирин киин уонна арбааны өттүгэр нэһилиэнньэлээх пууннарга күөх уматыгы соботох хааччыааччы буолар. Төһө да пандемия буолбутун иһин, хампаанна былаанын толорбут. Генеральной дириэктэр Андрей Коробов этэринэн, тэрлэтэ ресурстарын баазатын 28,5 млрд куб. м. тийэ улаатыннарбыт.

Саха өрөспүүбүлүкэтэ уонна ЯТЭК биригэ үлэлээһиннэригэр Айсен Николаев уонна Андрей Коробов сөбүлэһи түһэристилэр. Ол быһытынан регион социальнай-эконимическэй сайдыытыгар, тулалыыр эйгэни харыстааһынга дьаһаллары олоххо киллэриэхтэрэ.

Олунну 18 күнүгэр Айсен Николаев Саха сирин Пенсионнай пуондатын салайааччытын Георгий Степановы кытта көрсөн, социальнай хааччыыы биир кэлим судаарыстыбаннай иһитиннэрэр тиһигин үлэбэ киллэри туһунан кэпсэттилэр. Бу көмөтүнэн дьон буддьүөттэн ханнык социальнай көмөнү ылалларын билиэхтэрэ. Айсен Николаев тиһиги сайыннарыыга үлэлээр наадатын ыйда. Бүгүн пуонда өнөлөрүн электроннай сервистэр нөнүө

ылыаха сөп. Ийэ хапытаалыгар, инбэлииттэргэ ыйдаабы төлөбүргэ, ол иһигэр инбэлиит оҕолорго сайаалка биэрбэккэ эрэ толоруу оноһуллар. Инбэлииттэргэ проактыбынай эрсиимнэ көһүүгэ инбэлиитинэн биэнсийэни анатыы «Инбэлииттэр федеральной реестрдэрэ» судаарыстыбаннай тиһик көмөтүнэн оноһуллар. Ил Дархан хамсык кэмигэр РФ Бэрэсидьиэнин ыйаагынан бэрлэлэр оҕолоох ыалларга төлөбүрдэри интэриһиргэтэ. Степанов бу сылга 2020 сылга федеральной буддьүөттэн 5,5 млрд солк. төлөмүтүн уонна 2021 сылга салбанарын туһунан эттэ. Манан бу сыл тохсунну 1 күнүттэн кулун тутар 31 күнүгэр диэри кэмнэ оҕоломмут ыаллар туһанахтарын сөп. Кинилэртэн сайабылыанньаны 2021 сыл муус устар 1 күнүгэр ылыахтара.

Олунну 18 күнүгэр Айсен Николаев Сколково пуондата регионнары кытта ыппит онлайн-кэмпириэнсийэтэригэр Саха сиригэр IT-салаа тэтимнээхтик сайдан иһэрин кэпсэтэ. Регион Уһук Илин субъектарыгар IT-өнөнү онорууга бастын көрдөрүлээх. Саха IT-хампаанналар аан дойдутаагы үрдүк технологичнай өнө ырынагар биллэр орулу ылалларын эттэ. Билигин өрөспүүбүлүкэбэ бу салааба 1,5 тыһ. киһи үлэлиир буоллабына, чугастаабы сылларга 10 тыһ. тиэрдэр сорок турар.

Олунну 19 күнүгэр Ил Дархан салалтатынан Саха сиригэр национальнай бырайыактар олоххо кириилэрин ырытылар. Бастагы кыбаарталга электроннай сервис үлэбэ киирдэбинэ, национальнай бырайыактарынан үлэ хаамытын кэтээн көрүүгэ, туруоруллубут сороктар хайдах туолан иһэллэрин хонтуруоллууга көмөлөөх буолуо. Ил Дархан сүрүн болжомтону судаарыстыбаннай, муниципальнай хантараактары кэмигэр түһэригэр уураы тоһоһолоон бэлиэтэтэ. 2020 сылга бэрлэлибит сородах сүннүнэн туолбут. Үүмүт сылга былаан сородахын кээмэйэ улаапытынан, бары эбэһэтиллибэлэри толорууга хонтуруол күүһүрүө. Саха сиригэр нацбырайыактары олоххо киллэригэ 42 млрд тахса солк. көрүлүбүт, ол иһигэр 32 млрд солк. федеральной буддьүөттэн. Хапытаалынай тутууга 25 эбийиэк үлэбэ киирэр сорок турар.

Олунну 19 күнүгэр Ил Дархан Экологической сәбиэт муннабын ыытта. Икки сүл үлэлиэбиттэн сәбиэт экология уонна айылҕаны харыстааһын боппуостарыгар кин дьүүлэһини ытарын ыйда. 2020 сылга 377 кэтээн көрүү пуунугар 1900 борооба чинчийиитэ ытыллыбыт. 11 комплекснай чинчийи тэриллэбит. 5 тыһ. тахса хонтуруоллуур дьаһаллар барытыгар 2,5 тыһ. кэһи тахсыбыта быһаарыллан, туһааннаах мизрэлэр ытыллыбыттар.

Олунну 20 күнүгэр Айсен Николаев сунал ыстаап муннабар хамсык дьана арыый ачаабытын, ол эрээри ырахан туруктаах ыарыһах ахсаана абыйаабата долгутарын эттэ. Дьон үрдүк температурата суоһуттан медицинскэй көмө ыларга тиэтэйбэт. Ол иһин Ил Дархан нэһилиэнньэбэ быһаарар-өйдөтөр үлэ, чуолаан атам саастаахтарга, дьарба ыарылаахтарга ол барыахтаабын эттэ. Вакцианы ордук киин куоракка көхтөөхтүк ылар буоллахтарына, кэккэ улууска үлэни күүһүрдэри ыйда.

Афанасий НОЕВ,
Ил Дархан пресс-сәкиртээрэ.

--- ТЫЛ -- САЛАЙААЧЧЫГА ---

Нэһилиэнньэ дьарыктаах буолуутун туһунан Софрон ОСИПОВ

Бүгүннү «Тыл – салайааччыга» рубрикабытыгар Дьарыктаах буолуу киинин дириэктэрэ Софрон Осипов ыалдыттыыр. **Софрон Софронович, бастатан туран, бэйэбин билиһиннэриэн дуо?**

- Мин 1982 сыллаахха Дьоккуускай куоракка төрөөбүтүм, оскуоланы Одьулуун нэһилиэгэр 1999 сыллаахха бүтэрбитим. 2004 сыллаахха СГУ Филологической факультетын (нуучча тылын уонна литерэтирэттин учуутала) бүтэрэн, направиениан Уус Алдан улуһун Бороҕон нэһилиэгэр 1 сүл учууталаабытым. Онтон дойдубар, Чурапчы орто оскуолатыгар эмиэ биир сүл учууталаан баран, улуус дьаһалтатыгар 3 сүл кэринэ Экономическай сайдыы управлениетыгар исписэлиистэбитим. Ол үлэли сүлдьан, экономист идэтигэр кэтэхтэн үөрэнэн бүтэрбитим. 2009 сыллаахха оччотообу дириэктэриим Николай Николаевич Шестаков ыһыран, Дьарыктаах буолуу киинигэр иниспектэринэн үлэлэстим. Салгыы 2011 сыллаахха Дьарыктаах буолуу киинин салайааччытынан анаммытым. Кэргэннээхпин, 5 оҕолохпун.

Тэрлэтэн үлэтин-хамнаһын туһунан

сырдат эрээ...

- Быйыл муус устар 19 күнүгэр дойду үрдүнэн Дьарыктаах буолуу сулууспата тэриллэбитэ 30 сылын туолар. Чурапчы улуһугар Дьарыктаах буолуу киинэ тэриллэбиттэн, Дойдубут Конституциятыгар олоһуран, дьоммут-сэргэбит үлэбэ мэкэтиллээх буолалларын туһугар үлэлээн кэллэ. Ол инниттэн нэһилиэнньэ үлэтэ суох аранатыгар анаан, элбэх өрүттээх, ордук туһалаах үлэ тэриллэн ытыллыбыта. Үлэтэ суохтарга үлэ, оттон үлэһиккэ наадыр тэрилтэлэргэ үлэһити буларга көмөлөөһү, үлэтэ суох дьон үлэ көрдөнөр кэмнэригэр босуобуйа, матырыяальнай көмөнү төлөөһүн, идэ ыларга анал куурустарга үөрэттэри, быстах үлэ мизэстэтин тэрийи, вахтовай үлэбэ хомуйан ытыы, уо.д.а нэһилиэнньэбэ олус туһалаах үлэлэри тэрийэн ыытта.

Биллэрин курдук, Бүтүн дойду үрдүнэн ытытылар реформалар, экономическай кириисистэр нэһилиэнньэ үгүс өттүн таарыбакка эр ааспатахтара. Хайа баҕарар кириисис ордук сытытык үлэтэ суох дьон ахсаана элбииригэр тиэрдэрин көрдөрдө. Ааспыт сылтан сабалаан, коронавирус ыарыытын тохтотор сыаллаах үлэ ытыллыбыта. Ол чэрчитинэн, Дьарыктаах буолуу киинигэр учуокка турарга электроннай сайабылыанньанын регистрациялар кыах баар буолбута уонна хас биридди учуокка турар киһиэхэ үрдүк кээмэйдээх босуобуйалар төлөмүттэрэ, босуобуйа кээмэйэ ыйга 16982 солк. этэ, ону таһынан босуобуйа ылааччы сокуоннай сааһын туола илик оҕолоох буоллабына, хас биридди оҕотугар 3000 тыһ. солкуобай кээмэйдээх эбии төлөбүрдэр оноһуллубуттара. Бу төлөбүрдэр Дойду Бырабыыталыстыбатын анал дьаһала олоххо киирэн, ааспыт сүл ыам ыйын сабаланыабыттан балабан ыйа бүтүөр диэри төлөмүттэрэ. Уопсайа ааспыт сүл устата нэһилиэнньэбэ 1 199 киһиэхэ 43 мөл. 257 тыһыынча 650 солкуобай 80 харчы суумалаах босуобуйа төлөннө.

Маны таһынан федеральной буддьүөттэн үп көрүлүннэ. Үлэ ырынагар тахсыбыт ыарахаттары кыччаттарга диэн анал бырагыраама чэрчитинэн, 51 үлэтэ суох дьонго быстах үлэ мизэстэлэрэ тэрилиннилэр. Бу тэрээһингэ Чурапчы улуһун улахан онорон таһаарар тэрилтэлэрэ «Чурапчы» ТХПК уонна Маарыкчааннаабы ПО кыттан, эбии дьону үлэбэ ылан, 2-ли-3-түү ый эбии үлэһити ылан, дьону хамнаастаатылар.

2021 сылга босуобуйа үрдүкү кээмэйэ бастагы 3 ыйга 16982 солкуобай, онтон кэлэр үс ыйга 7000,0 солкуобай буолар, манньк кээмэйдээх босуобуйа тэрилтэттэн үлэлээн бүппүт үлэ ыстааһа аабыллыбыт дьонго төлөнөр. Онтон бастагы үлэ көрдөнөөччүлэргэ эбэтэр уһун кэмнэ үлэлээбэтэх дьонго ыйдаабы босуобуйа кээмэйэ 2100,0 солкуобай буолар уонна 3 ыйга төлөнөр.

Улууска хас киһи үлэтэ суобунан учуокка турарый? Улууска үлэни булу төһө уустуктардаабы, эһиги нөнүө үлэни төһө булалларый? Оттон улуус таһыгар үлэни булан биэри хайдабы, холобур, бырамыысыланнаска?

Билиһини туругунан 366 үлэтэ суох киһи учуокка турар, онтон Чурапчы улуһун тэрилтэлэриттэн киирбит аһаҕас үлэ мизэстэтин (вакансия) ахсаана – 44. Ааспыт сүл устата 1517 киһи учуокка турбут эбит буоллабына, үлэ булан, учуоттан уһуллубут киһи ахсаана 469 тэннэһэр. Хайа баҕарар тыа улуустарыгар, биллэрин курдук, үлэ булар уустук. Ити вакансиялартан, холобур, анаардас 10 вакансия араас хайысхалаах быраастар вакансиялар буолаллар, ону таһынан өссө атын икки тэрилтэбэ үс орто үөрэхтээх медицинскэй үлэһиттэр наадалар. Маны таһынан экономист идэлээх, полицияга юрист идэлээх үлэһиттэр наадалар. Бу вакансияларга үлэһити булар анал үөрэхтээх киһи абыыабынан, уустук. Онон быйыл оскуоланы бүтэрэр оҕолоох төрөппүттэр болжомтолоругар ханнык хайысхалаах үөрэби таларга бу иһитиннэри туһалаах

буолуо дии саныыбын.

Улуус таһыгар үлэни буларга Дьарыктаах буолуу киинэ эмиэ көмөлөөһөр. Ааспыт сылга Ленскэй оройуонугар Чайындаабы ньиэп-гаас хостуур сиргэ 10 эдэр ыччат баран үлэлээтэ, маны таһынан атын оройуоннарга үлэ булан барар дьонго Дьарыктаах буолуу киинэ айаннарын төлөбүрүн уонна 14,7 тыһ. солк. кээмэйдээх матырыяальнай көмөнү хас биридди дьыэ кэргэн чилиэнигэр төлөөтө.

Бэйэ дьыалатын тэринээччилэргэ эһиги тэрилтэ эмиэ көмөлөөһүт, итиннэ улууспугуттан сүл аайы төһө киһи кыттары?

- Бэйэ дьыаланы тэрини диэн хайысха хаһыс да сүлүн үлэлиир, ааспыт сылга 17 үлэтэ суох киһи көмөнү ылан, урбаанныт быһытынан регистрациаланан, үлэлэрин сабалаатылар. Бу бырагыраамаба кыттарга үлэтэ суох дьон учуокка турар баран, бизнес-былааны суруйаллар уонна анал хамыһыһа көрүүтүгэр көмүскүүлэр. Хамыһыһа түмүгүнэн нолуогабайга регистрациаламмытарын кэннэ 152 тыһ. солкуобай субсидия көрүлүлэр. Балаһыанна быһытынан бэйэлэрин дьыалаларын тэринэн баран, биир сылтан итэһэһэ суох үлэлээхтээхтэр, ылбыт субсидияларын 6 ый устата сыалыгар туһанахтаахтар уонна толору отчуотуохтаахтар.

Дьону-сэргэни социальнай көмүскээһин эйгэтигэр нэһилиэнньэ үлэлээх-хамнастаах, дьарыктаах буолуутун тэрийи тыын боппуруоһунан буолар. Онон быстах кэмнэ үлэтэ суох дьону, тэрилтэ салайааччыларын Чурапчы улуһун нэһилиэнньэ дьарыктаах буолуу киинигэр кэлэн, биһиги кииммит бырагыраамаларын туһунан билсин, туһанын диэн ыһырабын. Аадырысыт: Ленин аатынан улуусса, 35 А, билсэр төлөпүн: 8 (41151) 42-708, 8 (41151) 42-520, 8 (961) 869-45-20, 8 (962) 735-17-46, электроннай почтабыт аадырыһа: churpcha@sakhaczn.ru.

Кэпсэттэ Елена МАКАРИНСКАЯ.

Төрөөбүт соругум

Билии төрдүн барытын бизрбит сирим баар -- Чурапчы

Чурапчы улуунун үөрэбин салалтатын «Сана олох» хаһыакка анал сыһыарыыта

САЛАЙААЧЧЫ КОЛОНКАТА

Быйылгы улууспут үөрэбин үлэһиттэрин сүбэ мунһаба «Образование в новых условиях: механизмы, решения, возможности» диэн аатынан олунһу 9-10 күннэригэр ытылынна. Икки күннэх үлэбит куйаар ситимин нөнгө үөрэхтээһин ситимин бары тэрлэтэлэрин хабаан барда. Мунһаха улуус баһылыга А.Т. Ноговицын, улуус баһылыгы социальная боппуруостарга солбуйааччы Н.И. Аммосов, СӨ Үөрэххэ уонна наукага министриин бастагы солбуйааччы И.П. Любимова, Үөрэби сайыннарар уонна идэни үрдэтэр үнүстүүт дириэктэрэ Нь.М. Павлов, Чурапчытаабы физкултура уонна спорт үнүстүүтүн ректора И.И. Готовцев уонна Чурапчы аграрнай-техникэскэй коллеһын дириэктэрэ В.В. Гуляев кыттыны ыллылар.

Сүрүн дакылаакка улууспутугар «Үөрэхтээһин» национальнай бырайыак хайысхалара олоххо кириилэрин үлэтэ сырдаттылына уонна инники сорукутары ылынныбыт. Тынаан турар үөрэхтээһин сайдыытын хайысхаларынан ZOOM былаһааккалары үлэһиттэригэр, үөрэх салалтатын үлэһиттэрэ салайан ыттылар, барыта 832 киһи кытына.

СӨ Оҕону уонна ыччаты иитии кэнсиэлсийэтин ырытыһы былаһаакка.

Үөрэби сайыннарар уонна идэни үрдэтэр үнүстүүт иитиигэ уонна эбии үөрэхтээһингэ кафедратын сэбиэдиссэйэ Е.С. Никифорова, «Юные Якутия» өрөспүүбүлүкэтээҥи ресурснай киин методистара М.А. Говорова, Нь.А. Владимировна, Арасыйыатаабы оҕо хамсааһынын Саха сиринээҥи салаатын салайааччы Нь.В. Макарова, «Билет в будущее» бырайыак куратора Е.Д. Пономарева, айар бөлөх салайааччыта Т.М. Ильина кыттыны ыллылар.

«Үөрэх хаачыстыбатын сыаналааһын тигиһэ» былаһаакка. СӨ Үөрэх хаачыстыбатын кэтээн көрүү киинин отделын начальниһыга С.Е. Хонотанова, үөрэнээччилэри бэлэмнээһин хаачыстыбатын үрдэтии усулуобуйатынан үөрэх хаачыстыбатын сыаналааһын түмүктэрэ буолалларын ыйда. Үөрэх хаачыстыбатын хонтуруллаһын уонна кэтээн көрүү отделын үлэһиттэрэ 9, 11 кылаастар түмүктүүр тургуттарыгар, аттестаты ылыыга уларыйылары сырдаттылар.

«Үөрэх хаачыстыбатын үрдэтиигэ сана ресурстар уонна кыахтар» былаһаакка. Үөрэби сайыннарар уонна идэни үрдэтэр үнүстүүт педагогтар маастарыстыбаларын сыаналааһын кафедратын сэбиэдиссэйэ Е.Н. Яковлева, үөрэх салалтатын начальниһыга солбуйааччы А.Н. Осипова, уопсай үөрэхтээһин уонна методическай хаачыһыы отделын начальниһыга С.Т. Кардашевская уонна исписэлиистэрэ, дириэктэри үөрэх чааһыгар солбуйааччыларга, педагогтарга үөрэх хаачыстыбатын кэтээн көрүүнү салайыы, тэрийэр, ырытар дьаһаллар, дьобурдаах оҕолору кытта үлэлэһии, педагогтар идэлэрин

сайыннарыы, сатабылларын үрдэтии, педагог үлэтигэр туһалаах интэриниэт-сервистэри туһаныы туһунан кэпсээтилэр.

«2021 сылга оскуола иннинээҥи үөрэхтээһин инники сорукутара» былаһаакка. Манна «INNOVAS-DO» 5 хайысхатын ырытыстылар: цифровизация, каадыры, дьэ кэргэни кытта үлэ, доруобуйаны харыстааһын уонна идэҕэ туһаайыы. Уһуяаннар бу хайысхаларга үлэлэрин сырдаттылар.

Иккис күн СӨ профтехүөрэхтээһин 80 сылыгар аналлаах дьаһаллар Одьулуунна, Чурапчытаабы аграрнай-техникэскэй колледж баазатыгар ытылыннылар, колледж дириэктэрэ В.В. Гуляев салалтатынан бу күн, уопсай орто үөрэхтээһин салайааччыларга, колледж сайдар бырагырааматын билистилэр, «AGROskills» бырайыагы иһитилэр, бырайыактыыр үлэҕэ кыттыстылар уонна төгүрүк остуолга кытыннылар.

Былаһаакка үлэлэр салгыы ытылан «Чэгиэн уйулба – ситиһиллэх личной иитии төрдө» былаһаакка Санитарнай быраабылалар уонна уорумдар уларыйылары, үөрэх тэрлэтэлэригэр доруобуйага туһалаах аһылыгы тэрийии тула кэпсэти барда. ПМСС өрөспүүбүлүкэтээҥи киинин дириэктэрэ Н.Д. Елисеева, СӨ Чурапчытаабы Роспотребнадзор салаатын начальниһыга солбуйааччы Т.И. Кузьмина кыттыны ыллылар.

«Цифровая трансформация образования: возможности и ресурсы» былаһаакка. Сыыппараба уларыйыы инникитэ, үөрэх тэрлэтэлэригэр аһаҕас информационнай эйгэни уонна цифровизацияны хаачыһыы боппуруостарга таарылыннылар, улууска информационнай технологиялар уонна ИТ үөрэхтээһини сайыннарар «Техностарт» бырайыагы билиһиннэрдилэр. Дьокуускай куорат ИТ-паркатын сүрүннүүр исписэлиһэ, СӨ ИТ-салаатын сайыннарыы Ассоциациятын салайааччыта М.В. Стручков, «СӨ Саҥа технологиялар үнүстүүт» дириэктэрэ Т.А. Сметанина, исписэлиистэр С.А. Дебелов, Д.С. Данилов кытыннылар.

«Билигин олоххо сайдылаах саха оҕотун иитии. Оҕону иитиигэ саха омук төрүт ньымалара» уопсай төрөпүт мунһаба. ХИФУ СӨ Хотугу норуоттар тылларын уонна культуураларын үнүстүүтүн профессора Г.С. Попова-Санаайа, СӨ норуотун маастара Б.Ф. Неустроев-Мандар Уус төрөпүтүгэр сүбэ-ама бизрдиэр. Эдэр ыччат уонна дьэ кэргэн психологическай өйбүлүн улуустаабы кииниттэн Д.А. Рожина кыттыны ылла.

«Каадырдары кытта үлэ: кэми кытта тэнгэ» былаһаакка. «СӨ Саҥа технологиялар үнүстүүт» исписэлиһэ А.Н. Егорова «Сетевой город. Образование» АИС «Аттестация» муодулун сырдатта. Каадыр отделын исписэлиистэрэ педагогтары аттестациялааһыны, үлэ киинискэтин электроннай көрүнэр кириини, үлэһиттэри наһарадалааһын ирдэбиллэрин кэпсээтилэр.

Үөрэби сайыннарар уонна идэни үрдэтэр үнүстүүтү кытта үөрэх салалтатын информационнай технологияларга отдела «Дистанционный үөрэтии: уопут, кыһалбарлар, инники көрүүлэр» төгүрүк остуолун «СӨ Саҥа технологиялар үнүстүүт» дириэктэрин солбуйааччы Т.А. Сметанина, отдел сүрүн исписэлиһэ Л.А. Пермякова иилээн-сабалаан ыттылар. Учи.ру үөрэх платформата оҕо үөрэххэ интэрини үрдэтэрин регионнары кытта үлэлиир отдел сүрүн исписэлиһэ М.С. Образцова, Яндекс.Учебник платформа алын сүһүөх оскуолаба цифровой ресурстарын регионнаабы үөрэх бырайыактары салайааччыта А.Корзеев кэпсээтилэр, санаа атастатылар. Чурапчы гимназиятын, С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын, Сылан орто оскуолатын педагогтара бу платформалары туһаныыга уопуттары сырдаттылар.

Бэлиэтээн эттэххэ, Учи.ру платформаба улууспут 1880 үөрэнээччигэ араас предметтэргэ үөрэнэр, куюнурустарга, олимпиадаларга кыттар. Педагогтар үөрэтэр куурустар туһалаах уонна көдүүстээх өрүттэрин этэн туран, Учи.ру уонна Яндекс.Учебник платформалар үөрэтэр кыахтарын киэниик туһанарга эттилэр. Дистанционный үөрэххэ сэминээрдэри, вебинардары тэрийэргэ, бастын уопуту сырдатарга этиилэр кирдилэр, «СӨ Саҥа технологиялар үнүстүүтүн» кытта дуоҕабарынан үлэ салбанара ыйылынна.

«Оскуола иннинээҥи үөрэхтээһингэ доруобуйаны харыстааһын аныгы технологиялар» былаһаакка. Чурапчы, Таатта, Амма, Алдан, Нам улуустарыттан оскуола иннинээҥи үөрэхтээһин тэрлэтэлэрин салайааччыларга, педагогтара кытыннылар, уопуттары атастатылар.

Бу кэмгэ түмүктүүр тургуттарга бэлэмнэни суолталаах соруугунан буолар. Быйыл үрдүк үөрэххэ кириээччилэр бары БКЭни туттараллар, үчүгүйдик туттаран аттестат ылыахтаахтар. Онтон атыттар Сүрүн судаарыстыбаннай экссэмэни (ГВЭ) нуучча тылыгар уонна математикаба туттаран аттестат ыллалар. 9 кылаастарга нуучча тыла уонна математика булгуччулаах экссэмэ, маны тэнэ биир талан ылыы биридимэтигэр хонтуруолунай үлэни толороллор. Мантан саас, кэлэр үс ыйы хабаан, 4-11 кылаастарга бэрэбизиркэлиир үлэлэр (ВГП) ытыллыахтара.

Бүтүн Арасыйыатаабы үөрэнээччилэр олимпиадаларын регионнаабы түһүмэҕэр барыта 30 оҕо кыттыбытыттан 15һэ кыайылаах уонна призер аатын ыллылар. ОБЖ, физкултура, информатика уонна экология биридимэтигэр ситиһиллэннибит.

Арасыйыа үөрэнээччилэрин хамсааһынын «Подари книгу» акциятыгар бары оскуолапар кыттан, баһаартан эмсэбэлээбит Эбээн-Бытантай Кустуур оскуолатыгар 750 аабар, үөрэнэр уонна ыйыннык кинигэ хомулунна. Үөрэх салалтатын аатыттан бары акция кыттылаахтарыгар дирин махталбын тирээдэбин.

Юрий ПОСЕЛЬСКИЙ, үөрэх салалтатын начальниһыга.

“Тыл-омук тыына” форум иккис төгүлүн ытылына

Олунһу 17 күнүгэр “Тыл-омук тыына” төрөбүт тылбыт сайдарын туһугар саха норуотун биир тыынна, биир санааба түмэр сыаллаах форум буолан ааста. Куйаар ситимин нөнгө араас дойдуттан 500-тэн тахса сэнээрээччи дьон көрдүлэр-иһиттилэр, кыттыны ыллылар. 6 түһүлгэнэн арахан тыл эйгэтин тула кэпсэтии, санаа атастаһыта буолла, түсчүтэринэн улуус бас-көс дьоно, үөрэх салалтатын исписэлиистэрэ уонна саха тылын учууталлара үлэлээтилэр.

1. “Төрүт тыл тула уһуяантан түмсүүбүн” түһүлгэ.

СӨ үөрэххэ уонна наукаба министриистибэттин уопсай үөрэхтээһин отделын исписэлиһэ Мирослава Васильева төрөбүт тылын үөрэтиигэ нормативынан эбии үп көрөн, усулуобуйа тэрийэн судаарыстыбаттан өйбүл баар буолуон эттэ. Сербиятан Анастасия Лугинова аныгы технология, гаджет оҕо саната сайдарыгар сүдү оруулаабын ыйан, сахалыы мультфильмнэри сайыннарарга, онорон таһаарааччылары судаарыстыба өйүүрүгэр баатын эттэ. «Айар» кинигэ кыһатын уопсастыбаннаһы кытта үлэҕэ редакция сэбиэдиссэйэ Надежда Андросова оҕо төрөбүт тылын интэринэ улаатарыгар «Айар» кинигэ кыһатын кылаата улахан бэлиэтээтэ. Чурапчы улууна, уһуяаннары уонна улуустаабы оҕо бибилэтиэкэтин сахалыы кинигэнэн хаачыһыыга үбү көрөн өйүүрүгэр баҕа санаатын этэн, бииргэ үлэлииргэ бэлэмн биллэрдэ. Педагогическай үлэ бэтэрээнэ Диана Ефимова “Эркээйи эргирэ” бырагыраама уратыларыгар быһаарыы бизрде. Е.Г.Корнилова аатынан Дьокуускай куорат 51 №-дээх “Кэскил” оҕо уһуяанын методика Лилия Аргунова, уһуяан тылга үлэтин киэн өрүттээх уопутун кэпсээбитэ киэн сэнээрини ылла.

2. “Эдэр ыал” түһүлгэ

Турциятан тыл билимин үөрэхтээҕэ Хасан Хайырсевер эдэр ыаллары видеонан эбэрдалээтэ. «Сайдыы» өрөспүүбүлүкэтээҥи саха тылын уонна литэрэтиирэтин учууталларын түмсүүтүн салайар Жанна Барашкова удьуору үөрэтии ньыматын үөрэтэн, олоххо киллэрэр үлэни тэрийии туһалаабын тоһоболоото. Маннык дьаһал

оҕо кимин-ханныгын өйдүүрүгэр, олоххо дурдалаах-хаххалаах курдук сананан, бэйэтигэр эрэллээх саха оҕото улаатарыгар туһалаах буолара саарбахтамматтын ыйда. Түөрт уол оҕолоох эдэр ийэ, блогер, суруналыыс, уопсастыбаннык, “Күөрэгэй” түмсүү кыттылааба Туйаара Алаас дьэ иһигэр сахалыы кэпсэтинин үгэс курдук киллэрэн, оҕону кытары элбэхтэ кэпсэтээххэ, оҕону сэнээрээххэ оҕо ылынарын эттэ. Сарсыарда айы сахалыы муусуканы дьэҕэ холбоон, саха үгэһинэн сайыны көрсүү, ыһаахка сылдыһы, кыстыкка кириии түгэнэрин бэлиэтиир буолун, сахалыы аһы-үөлү аһаан, сахалыы иһити-хомуоһу, малы-салы хомууйан сахалыы эйгэни тэрийин диэн эдэр ыаллары ыһырда. “Ийэ тыл кэскил” түмсүү салайааччыта Вилюяна Никитина оҕо 5 сааһыгар диэри төрөбүт тылын холкутук ылынар, интэринэр кыахтаах диэн эттэ. Икки тылыннан булкуйа (биирин да толору баһылаабаакка) сангарар оҕо толору сайдыбат, икки ардынан мунан, саната-интэ булкуллан, өйүгэр-санаатыгар, толкуйугар эмиз охсуулаах буоларын тоһоболоото. Манна төрөпүт улахан оруулаабын өйдөтөн эттэ. “Саха сирэ” хаһыат тылга, үөрэххэ эпизиттээх суруналыыһа, Арасыйыа суруналыыстарын чилиэнэ Людмила Попова тыл билимин үөрэхтээхтэрэ, уопсастыбаннай түмсүүлэр биир санааба кириэн үлэлиирбит буоллар диэн баҕа санаатын тирээтэ. Эдэр ыалга анаан оҕо өйдөтүн-өйдөөбүтүн, иһитин-истибэтин төрөбүтүн остируойа, олонхо аабалларыгар, оҕо сыһыа сири-бири ылынар, сэнээрэр, тардыһар буоларын ыйда. Маны таһынан, улууспутугар холобур буолар эдэр ыаллар кыттыны ыллылар: Хайахсыт нэһилиэгиттэн 6 оҕолоох Бандеровтар, Алабар нэһилиэгиттэн Герасимовтар. Оҕону гаджеттаран аралдытан элбэтиик алтыһып, айылбаба, үлэҕэ-хамнаска куруук бииргэ илдэ сылдыһын диэн сүбэлээтилэр.

3. “Эдэр ыччат” түһүлгэ

Биир дойдулаахпыт, саха культууратын көбүлээччи, историк, тыа сирин олобун кэпсиир YouTube сахалыы ханаал ааптара Сардаана Сыромятникова, ООО ПКБ-Техника маркетолога, Lingua Bear мобильнай

сыһыарыы ааптара Алина Владимировна, Сербиятан «Игирчээс кулунчуктар» бастагы сахалыы мультсериал онорор бырааттыы Лугиновтар ийэлэрэ Анастасия Лугинова, сахалыы тыллаах бастагы “Олохпут сабалаанна” планиеры айан киэн эйгэҕэ таһаарыт биир дойдулаахпыт, «Саха» көрдөрө-иһитиннэрэр хампаанһа үлэһитэ, саха тылын ыччакка көбүлээччи Карина Семенова кыттыны ыллылар.

4. «Саха айар күтүн алыба» түһүлгэ.

Саха Сиринээҥи С.А.Новгородова аатынан «Айар» национальнай кыһа үөрэх уонна оҕо кинигэтин киинин сүрүннүүр эрдээктэрэ Саргылаана Константинова үөрэххэ, оҕо сайдарыгар, аабырыгар туһуламьит кинигэ кыһатын таһаарылары, сана көрүннэрин билиһиннэрдэ. Худуоһунньук, дизайнер, СӨ куорат эйгэтин сайыннарар киин арт-дириэктэрэ, биир дойдулаахпыт Кыдаана Игнатьева киэн айар үлэтин билиһиннэрдэ, истээччилэр ыйытыларыгар хоруйдаата. Ол курдук, сайынны лаабыр туһунан, тыа нэһилигэр мурал оноһуллуон сөп дуо диэн ыйыттылар. Былатыан Ойуунускай аатынан Саха тыйаатырын сүрүн режиссера, СӨ ускуустубатын үтүөлээх үлэһитэ, киэнэ уонна тыйаатыр артыһа Руслан Тараховскай видеонан кыттан оҕону-ыччаты айар үлэҕэ хайдах сыһыарарга санаатын үлэһиннэ. Оҕо оҕо хаана тардар көлүөнэ дьобуруун сайыннарар, хайысхатын буллалар, элбэх куруһуокка, үчүгэй педагогтар дьарыктаан, муусукаба сыһыаран бизэрэр суолталаабын эттэ. Муусука киһи таһымын үрдэтэр, дьону кытта сыһыаны олохтуурга, бэйэтигэр эрэллээх буоларыгар туһаһырын бэлиэтээтэ.

5. “Баһылык-норуот сирдытэ” түһүлгэ.

Түһүлгэни Чурапчы улуунун дьокуатаатарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров салайан ытта. Сырдатар, ыйар, көрдөрөр баннердары, ыйанар сурдуктары СӨ тыл сокуонун ирдэбиллэргэ сөп түбэһиннэрэн суруйуу, Мария Кронникова саха төрүт дьарыгар сыстыбыт оҕо ийэ тылын илдэ сылдыһарын бэлиэтээтэ. Чакыр нэһилигэтин баһылыга Константин Лебедев тыл сүмэтэ фольклорга

сытарынан нэһилигэр ити хайысхаба үлэ ытылларын эттэ. Чурапчы гимназиятын 11 кылааһын үөрэнээччигэ Ньургун Пермяков сахалыы тылынэн хаачыстылаах контентнары онорон таһаарыны, оҕолору төрүт тылынэн үөрэтиини өйүүрүн биллэрдэ. Римма Жиркова саха тылын сайыннарыыга уонна үйэтиигэ анал муниципальнай бырагыраама онорору, сахалыы дьыалабаһы иһитилгэ сөп түбэһиннэрэн мунһахтары, дьаһаллары ытыгар соруудахтыырга этии киллэрдэ. Ыспартыбынай суруналыыстар күрэхтэһини сахалыы сырдаталларын хаачыһыар сыаллаах анал куурустарын Чурапчытаабы үнүстүүт ытыһыан сөбүн ыйда. Болтоно нэһилигэтин «Ийэ тыл эйгэтэ» комплекс олоххо кириитигэр тэтимнээх үлэни ытыы биир сүрүн этинэн буолла.

6. “Аныгы саха тылын учуутала” түһүлгэ

Үөрэби сайыннарар уонна идэ таһымын үрдэтэр үнүстүүт нуучча уонна саха тылын кафедратын үлэһиттэрэ Василиска Шишигина, Февронья Ядрихинская дистанционнай үөрэххэ тутуллар ньымалары уонна саха тылыгар ытыллар олимпиадалары кэпсээтилэр, Дьокуускай куорат 12№ орто оскуолатын учуутала Клара Ксенофонтова сахалыы аабыыга уһууу ааптарыскай методикатын сырдатта, IT-киин салайааччыта Иннокентий Бекянов тэрлэтэтин саха тылын учууталларыгар сайт арыарга, бииргэ үлэлээргэ бэлэмн биллэрдэ, С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын учуутала Сардаана Платонова уол оҕону иитиини, оскуола сахалыы иитиигэ үлэтин кэпсээтэ. Чурапчытаабы ыспартыбынай интэринээт-оскуола учуутала Акулина Кузьмина 15 сыллаах уоланнар аабыыларын уопутун, медиа-киингэни онорууну сырдатта.

Түһүлгэ түсчүтэрин кытта төгүрүк остуол тэрлээн, ытылыбыт үлэ сүннүһүнэн биир уопсай түмүк ытыллан үлэҕэ кириээбэ.

Оксана ИГНАТЬЕВА, иитии уонна эбии үөрэхтээһин отделын исписэлиһэ.

Ийэтин утумнаан, иитээччи үрдүк аатын сүгэн...

Варвара Дмитриевна Пермякова - идэтин толору баһылаабыт, туспа суоллаах -иистээх, сонун көрүүлээх Чурапчы улуунун биир бастын иитээччитэ.

Варя төрөппүт ийэтин суолун тутуһан, иитээччи идэтин талан, 1989 сыллаахтан Мугудайдаабы «Чуораанчык» уһуяанна айа-тута, үлэлии-хамсыы сылдыар. 1996 сылтан оскуолаба кириэн иннинээҕи саастаах оҕолорго эбии үөрэхтээһин кириэн, бэйэтин дьобурун, талаанын таба тайанан ураты ньымаларынан оҕолору уруһуйга уһуйбута. Бу хайысхаба үгүс ситиһиилэнэн улууска өр кэмнэ прикладной ускуустуба методической холбоһугун салайан кэлбитэ.

Варвара Дмитриевна дэгиттэр дьобурдаах, араас куюнурустарга, сэмнээрдэргэ, маастар кылаастарга хайбабылы ылбыта. Билигин үлэтигэр норуот өбүгэ ооньууларын сайыннарыыга аныгы технологиялары туһанан цифровой эйгэбэ ылсан үлэлии сылдыар.

Уопуттаах иитээччи улахан уонна бэлэмнэни бөлөхтөргө уһуннук үлэлээбитэ. Оскуолаба 7 бастын выпуһу таһаарбыта. Варвара Дмитриевна ытар дьарыктара баай ис хоһоонноох, сонун сана методтаах буолан, оҕо болҕомтотун тардаллар, эдэр иитээччилэри бэрт элбэххэ үөрэтэллэр. Улахан болҕомтону оҕо санарар санатыгар, толкуйдуур дьобуругар табан кыра саастарыттан тарбахтарын бытархай моторикалара сайдалларыгар уурур. Варвара Дмитриевна хас биридди оҕо төрөппүтүн кытта ыкса сибээстээхтик биир санаанан үлэлиир. Оҕону иити-үөрэтии бопуруостарыгар эдэр дьиз кэргэттэргэ сүбэ-ама биэрэр. Иитиллээччилэрэ Арасыйыа, Өрөспүүбүлүкэ араас таһымнаах күрэхтэһиилэрин кыайылаахтара буолаллар.

Олох хардытынан, иитээччи тус билиитин-көрүүтүн кэнэтээри, санаттан сана технологиялары үлэтигэр киллэрээри, педагог таһымын үрдэтэн, Москваба, Бурятияба, Сочига баран араас куурустарга үөрэнэн, сонун технологиялары үлэтигэр туһанар.

Үгүс сылларга улууска художественной-эстетической хайысхаба УМО салайаччытынан таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Сэмнээрдэри, күрэхтэри ыттан улуус оҕолоро сайдалларыгар олугу уурбута.

Варвара Дмитриевна Ил Дархан үрүн көмүс бэлиэлээх грамотатынан, улуустаагы «За преданность детству» бэлиэнэн наҕараадаламыта. Улууска оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин 100 сылыгар ытыллыбыт «Лучшая педагогическая (трудова) династия» интэриниэт-акция кыттылаахтара. Ийэтинэн Екатерина Егоровна Марковалыын кыра саастаах оҕону иити-үөрэтигэ холбоон 55 сыл таһаарылаахтык үлэлээн кэллилэр, дьон-сэргэ, төрөппүттэр махталларын ылан ыллылар.

Иитээччи дьоло – оҕолоро бэйэлэрин суолларын булан, үтө-мааны үлэһит дьон буолан тахсыыта буолар. Варвара Дмитриевна иипит-үөрөппит, үтөбэ уһуйбут оҕолоро билигин өрөспүүбүлүкэ араас мунукутарыгар үлэлии-хамсыы сылдыаллар.

Күндү кэллигэбитин, истин дьүөгэбитин түгэнинэн туһанан, 50 сааһын туолбут өрөгөйдөөх үбүлүөйүнэн эбэрдэлиибит!

Мария СИВЦЕВА,
уһуяан методича.

Үүнэр ыччакка үтө холобуру сабан

Киһи үлэтинэн-хамнаһынан, үтө, элэккэй майгытынан дьонно-сэргэбэ төһөнөн биһирэнэр да, кинини биир дойдулаахтара, доһотторо бочуоттаах сынньаланна да олордор, иһирэхтик ахтан-санаан, сибээстэрин быспаттар, кэлэ-бара куруутун билсэ тураллар.

Хайахсыт нэһилиэгэр биир оннук тумус туттар киһинэн Арасыйыа уопсай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитэ, СӨ үөрэҕириитин туйгуна, педагогической үлэ бэтэрээнэ, РФ суруналыыстарын уонна суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ Аркадий Максимович Дорофеев -Улдьаа Харалы буолар.

Аркадий Максимович 1974 сыллаахха Саха Судаарыстыбаннай университетин бүтэрэн баран, Үөһээ Бүлүү оройуонун Ороһу нэһилиэгиттэн идэлээх үлэтин саҕалайыр. Бу бастагы саҕалааһын саҕахтарын олус таһаарылаахтык саҕалаан, Ороһу оскуолата дьиз кэргэни кытта биир ситимнээн үлэлииригэр бастагы инновационнай хардыыта улууска 1 миэстэни ылары ситиспитэ. Бу кэмнэртэн нэһилиэнньэбэ успуорт, доруобуйаны чэбдигирди тула үлэ-хамнас сүрүннээригэр бастагы бачымы сахпыта. Салгыы 1990 сылтан төрөөбүт нэһилиэгэр кэлэн дириэктэринэн таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Дириэктэрдии сылдыан, олоһун сорбото буолбут учуутал идэтигэр төһөнөн, 2018 сылга дьэри Хайахсыт орто оскуолатыгар алгебра уонна геометрия учууталынан таһаарылаахтык үлэлээтэ.

Кини үлэлиир сылларыгар үөрэнээччилэр элбэх олимпиадаларга, математика күрэхтэригэр ситиһиилээхтик кытталлара. Оскуола ахсаан предметтэригэр инники күөнтэ тахсыыта. Ол курдук, үөрэнээччигэ тиздэр үөрэбэр методика да, форма да өттүттэн сонун ньымалары тобулан, урогу сатабыллаахтык тэрийэн, үөрэнээччи билиитэ ханьырыгар үгүс кыһамнытын уураара. Ол түмүгэр сыллата үөрэх ситиһиитэ 100 баалынан тахсыһара. Хаачыстыба 70 бырыһыаны куоһарара. Бу көрдөрүү өрөспүүбүлүкэбэ эмиэ инники күөнтэ ааттанан, орто ахсаантан үрдүк көрдөрүүнү ылан, үөрэнээччи да, төрөппүт да махталын ылан ылаара. Ол курдук, 2015 сылтан аҕатын, Саха АССР үтөүлээх учуутала М.Д. Дорофеев аатын үйэтитэр сыаллаах улуус 9-11 кылааһын оҕолоругар математика олимпиадатын ааптарыскай бырайыак быһытынан тэрийэн саҕалаабыта. Маныаха, бу ураты тыыннаах бырайыагы үөрэнээччилэр, учууталлар бэркэ сэнээрэн, сыллата кэтээр, өй толкуйун илин-кэлин түсүһэр түһүлгэтинэн буолбута.

Аркадий Максимович үлэтинэн эрэ үлүһүйүүнөн мунурдаммат. Ол курдук, нэһилиэккэ ытыллар бары дьаһалларга биир саамай көхтөөх, актыыбынай позициялаах киһибитинэн буолар. 1970 сылтан нэһилиэк, улуус, өрөспүүбүлүкэ хайыһарга сүмэрдэммит хамаандатын солбуллубат чилиэнэ. Маны тэнэ, тэрилтэбэ профсоюзус, комсомольскай, партийнай үлэлэр солбуллубат салайааччыларынан буолара.

Үтө киһи үлэтэ, түбүгэ бүппэт. Аркадий Максимович сытыы бөрүөлээх, олоһу ураты харабынан сыаналыыр, көрөр суруйааччы быһытынан эмиэ киэнник биллэр. Сирдээҕи олох араас өрүтүн кэпсээнигэр тийэн, айар кут умсулҕаныгар ылларбыт, улуус, өрөспүүбүлүкэ биир тарбахха баттанар литэрэтиринэй түһүлгэтин хаһаайынынан буолар. Ол курдук, «Бүтүн оноһуулаах», «Күүтүллүбэтэх көрсүһүү», «Иитиэх уол», «Киһи-хара буолаары» диэн кинигэлэри таһаартарда, барыта 5 кинигэ авторынан буолар.

Аркадий Максимович күргэнинэн, өр сылларга оскуолабытыгар саха тылын, литэрэтиирэтин учууталынан таһаарылаахтык үлэлээбит Мария Петровнаһын быһыл үбүлүөйдээх саастара тосхойдо – сирдээҕи дьолу ситэрсэн, санныларыгар 70-нүс хаардарын түһэрэн, биһиги көккэбитигэр бииргэ айа-тута, үтө сүбэһит буола сылдыалларыттан үөрөбит. Тапталлаах кысыгыт Ирина Аркадьевна педагог идэлээх дьиз күргэн династиятын салбаан, ааккытын ааттата турдун!

Олоһун аргыһынан Мария Петровнаһын өссөдө уһуннук, дьоллоохтук олороргутугар! Дьиз күргэннит, аймахтаргыт, оҕо дьон алгыһынан арчылана турарыгар баҕарабыт!

Мотрена АНДРЕЕВА,
Хайахсыт оскуолатын
математиктарын холбоһугун салайааччыта.

Тэттик сонуннар

«ДОРОФЕЕВ ОЛИМПИАДАТА»

Олунньу 18 күнүгэр А.П.Илларионов аатынан Хайахсыт оскуолатыгар математикаба 1-кы регионаабы дистанционной «Дорофеев олимпиадата» ытылынна. Бу олимпиада үрдүк категориялаах математика учуутала, СӨ Үөрэҕириитин туйгуна, РФ уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһит Аркадий Максимович Дорофеев 70 сааһын туолар үбүлүөйүгэр аманна. Чурапчы, Томпо, Таатта, Мэнэ Ханалас, Уус Алдан, Амма улуустарын 26 оскуолатыттан барыта 208 үөрэнээччи кытынна.

8 кылаастарга 52 оҕо кыттыбытыттан 1 миэстэни С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччитэ Эрхан Сивцев ылла, призердарынан Кытаанан Ньургустана Агеева, Саина Лазарева, Айсена Скрябина, Мира Турантаева, Хадаартан Милена Терюгина буоллулар.

9 кылаастарга 76 үөрэнээччи кыттан, 1 миэстэни Сылантан Александра Макарова, Таатта Туора Күөлүттэн Ангелина Борисова ыллылар. Призердар – Хадаартан Миша Рязанскай, Таатта Туора Күөлүттэн Нарыйаана Саввина, Сылантан Айыына Кузьмина, Амма Соморсунуттан Дарина Емельянова, Таатта Туора Күөлүттэн Аэлита Прокопьева, Богдан Евграфов.

10 кылаастарга 15 үөрэнээччи кытынна. 1 миэстэ – Уус Алдан Тандатыттан Анисья Васильева, призердар – Мэнэ Ханалас Бүтэйдээҕиттэн Андрей Гаврильев, Валерий Шишигин.

11 кылаастарга 65 оҕо кыттан, 1 миэстэни Уус Алдан Баатабайыттан Юлия Сыроватская ылла, призердарынан Амма Соморсунуттан Ньургуйаана Наумова, Семен Борисов, Сылантан Владислав Макаров, Болтоноттон Елена Ефремова, Хайахсыттан Владимир Филиппов.

Саха сирин профсоюзунун хамсааһынын 100 сыллаах үбүлүөйүгэр аналлаах «Нам песня строить и жить помогает» өрөспүүбүлүкэтээҕи интерактивной ырыа күрээбэр улууспут Чурапчы нэһилиэгин «Мичил», «Улыбка», «Солнышко» уһуяаннарын, Сылан орто оскуолатын профсоюзустара көхтөөхтүк кытыннылар. П.М. Борисова аатынан Чурапчы нэһилиэгин «Улыбка» уһуяана ситиһиилээхтик кыттан, 2 истиэпэннээх дипломанна наҕараадаланна. Клара Егоровна Кузьмина тылларыгар иитээччи Мотрена Пермякова профсоюзус туһунан ырыаны толордо.

Сыһыарыыны бэлэмнээтилэр Мария АРТЕМЬЕВА, Анна ЗАХАРОВА.

ЧӨМГҮЧҮК

Оболорго уонна дьахталларга аналлаах сыһыары

ЛЮДМИЛА ТАРАБУКИНА:

“КЫРА ЭРДЭХПИТТЭН БЫРААС БУОЛУОХПУН БАБАРАРЫМ”

Быйыл өрөспүүбүлүкэбэ Чэбдигирии, улууска Доруобуйа сылынан биллэрилиннэ. Олунньу 18 күнүгэр Уопсастыбаннай Сэбиэт мустан, бу Доруобуйа сылыгар биһиги сэбиэт тугунан көмө-тирэх буолуохпутун сөбүн ырытыспыппыт. Суруналыыстар буоларын курдук улуус ыытар үлэтин-хамнаһын сырдатарбытын таһынан Доруобуйа сылыгар олобуран, доруобуйа харыстабылын үлэһиттэрин, бэтэрээннэрин суруйууга ылсыахпыт диэн эппиппит. Ол эппиппитин толорон, бастакы хардыыны онорон, бүгүнтү нүөмэргэ Болтоно нэһилиэгин учаастаабы бырааһын, “Харысхал” эдэр быраастар түмсүүлэрин чилиэнин, 2018 сыллаахха ытыллыбыт «Мисс Якутия» куонкуруска «Вице-мисс» аатын ылбыт Людмила Тарабукинаны таһаарбын.

Людмила Вячеславовна, кэпсэтибитин бэйэни билиһиннэрииттэн сабалыахха...

- Мин 1996 сыллаахха Чурапчы нэһилиэгэр Евгения Герасимовна, Вячеслав Васильевич Тарабукиннар дьиэ кэргэннэригэр күүтүүлэх кыыс оҕонор төрөөбүтүм. Ийэм Чурапчыттан төрүттээх, аҕам – Таатта. Онон оҕо сааһым Таатта улуунун Уус Тааттатыгар ааспыта. Оскуоланы онно бүтэрбитим. Бииргэ төрөөбүт иккиэбит, убайдаахпын.

Людмила, тоҕо быраас идэтин талбыккыны? Оҕо эрдэхтэн бабарар этиң дуо? Устудьуоннабыт сылларгар көхтөөх устудьун этиң дуо?

- Олох кыра эрдэхпиттэн быраас буолуохпун бабарарым. Уһуйаанна сылдьан, наар быраас буолан, оболору эмтээн тахсарым. Аптекаҕа эми атыылааччы да буоларым, сымнаҕас түү оонньуурдарбын барыларын укуллуурум. Ийэм сиигирэн хаалбыт о о н н ь у у р д а р ы н ы к т а р а н, б ы а ҕ а ы ы а а н к у у р д а р э т э.

Оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан, чопчу быраас идэтигэр үөрэнэ барарбын быһаарынан, химия уонна биология предметтэригэр БКЭ-ни туттарбытым.

Медицинскэй үнүстүүт “Лечебное дело” отделениетыгар кирибитим.

Устудьуоннуур кэмнэрбэр актыыбынай олохтоох этим, үнүстүүт профкомугар, студенческой муода тыйаатырыгар уонна ордук сөбүлээн, күн бүгүнгэ диэри волонтерствонан дьарыктанабын. Кырдыаҕас дьону көрөрбүн-истэрбин, кэпсэтэрбин сөбүлүүр буолан, волонтердары кытта кырдыаҕастар дьизэлэригэр араас тематической-профилактической дьаһаллары тэрийээччибит. Кырдыаҕас дьон дьэтин-уотун өрө тардан хомуйааччыбыт, оҕо дьэтигэр араас оонньуурдары, куонкуустары ыытааччыбыт. Дьокуускай куорат оскуолаларыгар уонна орто, үрдүк үөрэх кыһаларыгар ыңгырынан профилактической лиэксийэлэри, бэсиздэлэри ыытааччыбын.

Маны таһынан Медицинскэй үнүстүүт приемнай хамыһынайатыгар, «Династия» стоматологической клиникаҕа стоматолог-быраас ассистенынан үлэлээбитим. Ити курдук сүрдээх элбэх хайысханы да, үлэни да сөпкө дьүөрэлээн үөрэмиппинэн астынабын.

Быраас киһи туох ыарахаттары көрсөрү? Билигин Болтоно нэһилиэгэр үлэли сылдьабын, эдэр киһи дэриэбинэбэ үлэлиирэ хайдаҕый?

- Былырыын 2020 сылга, саамай пандемия үгэнигэр үөрэхпин бүтэрэн, терапевт быраас идэтин баһылаан, төрөөбүт дойдубар Чурапчыга баҕа санаабынан үлэли кэлбитим. Билигин Болтоно нэһилиэгэр врачевой амбулаторияҕа үлэли сылдьабын. Быраас киһи идэтэ улахан эппиэтинэстээх, дьон доруобуйата эн илиигэр буолар. Эдэр, сана үлэлээн эрэр киһи дэммэккэ, сылай нэһилиэги эппиэтинэскэ ылынабын, дьонун-сэргэтин эмтиигин, амбулатория сэбиэдиссэинэн үлэлигин, элбэх түргэн быһаарыыны ылынабын. Сүбэ-ама, көмө буолар кэллигэлэрбэр уонна кылаабынай бырааспытыгар Артем Михайловичка махталбын тиэрдэбин.

Ыарахаттары диэн буолбакка, үлэ бэрээдэгинэн араас түгэннэри көрсөбүн, онно эн бэлэм буолуохтаахкын, түргэнник толкуйдуохтаахкын. Быраас идэтигэр 6 сыл үөрэнэрибит тухары, хас биирдии устудьуонна, мин санаабар, майгыта-сигилитэ чочуллар эбит. Быраас киһи туохтан да толлубакка, барытыгар түһүнэн иһиэхтээх.

“Мисс Якутия” куонкуруска кыттыбыт диэн истибитим, хас сыллаахха этэй? Сииһилии кэпсии түс эрэ.

2017 сыллаахха Таатта улууһугар улуустаабы «Туйаарыма Куо» куонкуруска кыайан, 2018 сыллаахха «Мисс Якутия» куонкуруска Таатта улуунун көмүскээбитим уонна ситиһиилээхтик кыттан, «Вице-мисс» аатын сүкпүтүм. Бу ситиһиим барыта «баҕарабын-кыттабын» диэн санааттан кэлбэтэбэ, улахан сырдатан, бэйэ үлэтигин кэлбитэ. Оскуолаҕа уонна 1-2 кууруска үөрэнэ сылдьан, этиргэн этим, бэйэм уһуммар сөбө суох улахан ыйааһыннаабым – 171см уһунна 78 киилэтим. Тириим бүтүннүү бааһыран, ыраарга сананан, биир сылтан ордук аспын аччатан, ыйааһыммыттан 26 киилэни бырахпытым. «Tayamodels» модельнай агенствоҕа киирэн, 3 сыл дьарыктаммытым. Билигин 174см уһуммар 52 киилэни тутта сылдьабын. Ол иһин оскуола оболоругар, кыргыттарга, устудьуонкаларга ыңгырынан бэйэни көрүнүү туһунан бэсиздэлэри ыытааччыбын.

Быйыл Доруобуйа сыла биллэрилиннэ. Эһиги “Харысхал” түмсүү туох сананы бу сылга киллэрээри былаанныыгыты уонна дьонно-сэргэбэ тугу бабарыаң этэй бу сылга?

2017 сылтан Арасыйыатаабы «Волонтеры-медики» уопсастыбаннай хамсааһын уонна «Харысхал» эдэр быраастар түмсүүлэрин чилиээнэ

буолабын. Салайааччыбытын, онколог-быраас Андрей Егорович Захаровы кытта быйыл 2021 сылга Чурапчы улуунун иһигэр «Волонтеры-медики» филиалын тэрийэргэ үлэлэһэ сылдьабыт. Биһиги сүрүн сорокпут - ыраас санаалаах, үчүгэйи оноруон, көмөлөһүүн баҕалаах дьон түмсэн, тулалыыр эйгэбэ туһалаабы оноруу. Ким баҕалаах, сааһыттан тутулуга суох, араас үлэһит барыта биһиги түмсүүбүтүгэр кириэн сөп.

Быйыл улууска биллэриллибит Доруобуйа сылыгар Чурапчытаабы киин балыһа нэһилиэнинэни кытта үлэлэһэр кэнсиэпсийэни ылыммыта. Ол курдук, кэрийэ сылдьан профкөрүүлэр, уо.д.а. араас тэрээһиннэр. Дьону-сэргэни ытыллар профкөрүүлэргэ, диспансеризацияҕа көхтөөхтүк кытталларыгар ыңгыраам этэ, доруобуйабытын эрдэттэн көрүнүн, чөл олохтоох буолун. Бэйэ-бэйэни убаастаан, доруобуйабытын харыстаан, куруук үчүгэйгэ тардыһабын, киһи олорор олобор доруобуйата, ис туруга - саамай сыаналааҕа.

Сократ муударай уруктара

Сократ - античнай Греция биир саамай биллэр бөлүгүгө. Кини бэйэтин кэмгэр сытыы өйдөөх уонна муударай санаалаагынан биллэрэ. Кини наука уонна философия сайдыытыгар киллэрбит кылаата сүнкэн.

Мантан аллараа, эдэр дьон олохторугар туһалаах буолаарай дьэн Сократ муударай уруктары биллииннэрэбин.

« Ни к чему жаловаться на беды»

Олох хайа да түгэнигэр түбэстэххэ, аан бастаан холкутуйуу уонна толкуйдаан көрүү наада. Омуннаахтык быһаарыны, ыксаллаахтык ылыны туох да үчүгэйгэ тиздирбэтин олохтук бэйэтэ дакаастыыр. Кырдык бу күннээби олоххо көрсүлүр сорох түгэннэр буурбалыы ыттыан баран эмискэ бэйэлэрэ уостан хааллар. Онтон ол буурбаа киирэн биэрбиттэр олохторо да улларыыан сөп. Кырыйыан иннинэ кээмэйдиир, сангарыан иннинэ толкуйдуур быдан ордук.

«В каждом есть что-то хорошее»

Дьонно-сэргэбэ болбомтолоох, ордук кырдыабаастарга сыһыанна эйбэс буолар ордук. Хас биірдии киһи син биір туох эрэ сырдыктаах-кэрэлээх, угуйар үчүгэйдээх буоллаба. Ону булан ылыы, таба көрүү, дьэ боппурус. Сытыы-хотуу дьондор баалларын биллэрэр буоланнар, кинилэр хайдахтарын киһи түргэнник билэр. Онтон ойуччу туттар, килбик киһи талаана, сиргэ кистэнэ сытар баай курдук, биллибэккэ да хаалыан эмиэ сөп. Киһи кэпсэтэн, ынах мабыраһан билсэр дииллэрини, киһи киһини кытта истинник кэпсэтэн, санаа атастаһан, күннэтэ бодоруһан билсэр. Ол кэмнэ киһи ис кута арыллар, талаана тахсар, майгыта ытыска ууруллар. Ол эрээри ис кута арыллар киһи арыллар. Ону арыларга бириэмэ уонна ураты сыһыан эрэйиллэр. Хас биірдии киһиэхэ үчүгэйдик көрдөөтөххө, олус элбэби булуохха,

арыйыахха сөбүн өйдөөтүгүт ини?

«Не все наши желания стоит исполнять»

Ис-иһигэр киирдэххэ, биһиги бабарбыт баба санааларбыт барыта наадалаах буолбатахтар эбит. Омос санааба ол баба санаабыт туолуута, биһигини дьоллоох онорор курдук. Онтон олох дьэн – олох. Кини туспа бириэмэлээх, ирдэбиллээх. Баба санаа, ыра санаа туолбакка хаалыыта сорох дьону олус хомотор, олоххо дьулуурдарын умулларар. Элбэх үйэлэр усталара төһөлөөх киһи олох долгунугар оҕустарбыта, ыра санаата бабарбыт курдук баарыстамматабар олобор тус охсууну ылбыта буолуой? Ааҕан сиппэкин. Ол аата киһи баба санаата туолбатагыттан тохтоон хаалбакка, буолар буолуохтаагынан курдук санаан, олох сана ыллыктарын көрдүүр ордук эбээт.

«Важнее всего начать»

Хаһан бабарар сананы тобулар эбэтэр тугу эрэ бастакы сабалыыр олус уустук. Эссө уустук – быһаарыны ылынар. Онтон көмүөл үһүнна да, барыта чэпчиир, судургутуйар. Киһи сана дьыаланы ис кыабын, үбүн-харчытын учуоттанан кыраттан сабалыыра ордугун өйдөөххэ. Онон сыал-сорок туруорунан, тус былаан оностон, сыыйа сайдар суолу тутуһуохха. Того диэтэххэ, айылба айыллыыта оннук: биір килиэккэлээхтэн элбэх килиэккэлээх үөскүүр, боростуой өйдөбүлтэн уустук өйдөбүл тэнийэр. Бу – киһи аймах уонна кизэн куйаар сайдыытын сокуона. Омуннаахтык ылысы, ыксалынан хамсаныы – сыһаба-халтыга тиздирэн сөп. Онтон сана дьыала ымпыгын-чымпыгын үөрэтии, барытын былааннаан оноруу, ситиһиһигэ чугаһатар.

«Желание действовать должно быть сильнее оправданий»

Олоххо бу күн аайы көрсүлүр түгэн. Бадалаах киһи бабанаба ыттар, онтон бабата суох киһи –

куотунар, үүт – хайабаас көрдүүр. Өскөтүн киһи туғуда оноруон бабарбат буоллагына, тыһыынча биричинэни тобула, кыаллыбат өрүттэрин була охсуо. Онтон бадалаах киһи туспа кэпсээн. Кини барытын ис сүрэгиттэн оноруо, өйүн-санаатын онно ууруо, күннэтэ сылайбытын да умнан туран сүүрүө – көтүө. Манна саамай кылаабынаа, киһи бэйэтин иннигэр чизинэйи уонна сырдык буолара эрэйиллэр. Онтон эн киһи бабарарын – бабарбатын билиэххин бабардаххына, киниэхэ биір эрэ боппуруоһу ыйыт: бабарабын дуу, бабарбаккын дуу?

«Завышенные ожидания мешают наслаждаться жизнью»

Хас биірдии киһи сирдээби олохтон туғу эрэ эрэнэ кэтэһэр, сүнкэн былааннары толкуйдуур, баба санаалары былаанныыр. «Сайын хаһан кэлэрий?» дьэн сериалга Сусанна: «Сибилегин субу манна, барыта тутатына» диэбитигэр дылы, үгүс дьон балысхан былааннары туруорунан, олохтон наһаа элбэби эрэйиллэр. Былааннамыт барыта туолбатын, Москва биірде тутуллубатагынан дьон итэбэйиэхтэрин бабарбаттар, олохтон барытын оймуур омуннаах оҕотук санаалаахтар. Бу түгэннэ муударай дьон олох уустуктарын учуоттаан, сизрдээх былаан оностон, кыаллары эрэйиллэр, түмүгэр элбэби ситиһиллэр.

Олоххо муударай санаалаах киһи биір сүрүн сыала – бэйэни сайыннарыы, күннэтэ бары өттүнэн үүнүү – сайдыы, бэйэни кытта эппиэтинэстээх сыһыан. Ким үлэлиир – ол сайдар, ким кыһаллар – ол ситиһэр. Киһи бэйэтин кытта үлэлиэхтээх итэбэйин аҕыйатарга, майгытын улартарга, дьонно сыһыанын тупсарарга, туғу эмэ туһалаагы онорорго. Түмүгэр бу олоххо бэйэ суолун-иһин, үтүө аатын, ситиһиитин кэлэр көлүөнэбэ инэрии. Олоххо сыалын сиппит киһи, биллэн туран, дьоллоох-соргулаах, инникэлээх. Ол да иһин киһи бэйэтин сайыннарыыта кинини олоххо элбэби ситиһэргэ сирдиир.

РФ суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ,
Парасковья ПОПОВА – ТУСКУЛААНА.

КЭРЭ АҢААРГА БЭЛЭХ ОҢОРОРГО СҮБЭ

Сааскы маннайгы бырааһынньыкпыт – Аан дойду дьахталларын күнэ буолара нэдиэлэттэн ордук эрэ кэм хаалла. Бу күн чугаһаатагына, эр дьон кэрэ аҥаардарыгар бэлэх онороору барыы-кэли, сүпсүлгэн бөбө буола сылдьалларын көрөргө астык буолааччы. Тустаахха туспа түбүк буоллаба. Онтон эр дьон барыта дьахтар санаатын таайан, бэлэби таба онороро буолуо дуо?

Бу суруктар эр киһиэхэ да, дьахтарга да анаан суруйабын. Эр киһи дьахтар баба санаатын курдаттыы көрөн таайбатын дакаастаабыттара ыраатта. Кинилэргэ чопчу туғу бабарарынан этэр ордук дьэн сүбэлииллэр. Арай аһара романтик ис дууһалаах дуу, наһаа болбомтолоох дуу буоллагына, санаагытын таайыан сөп. 10-тан биірэ диэххэ өссө. Онон кыргыттар эрдэтинэ туғу бабарарытын испиһэктээн этэргит тобоостоох. Оччого билигин этэллэрини, “ожидание-реальность” буолбакка, саамай үчүгэй бырааһынньык буоларыгар эрэллээх сылдьыахха сөп.

Дьэ эр, кэрэ аҥаардарга бэлэби хайдах оноруохха сөбү? Бастатан, бэйэтэ эппэтэх буоллагына, сэмээр ыйыта сылдьыт. Сибэккени бэлэхтири халтай харчыны барааһын курдук санаабат буоллагына, ханнык сибэккени сөбүлүүрүн чопчу билэн, ол эр сибэккени биэрэргэ кыһаллыт.

Иһити-хомуоһу, дьибэ аналлаах малы-салы, бытовое тизхини кэни бэлэхтээмэн, ону наада буоллагына хаһаайка бэйэтэ көрөн ылыаба. Туох интэриэстээгин, туғунан сөбүлээн дьарыктанарын болбомтобо ылыт. Успуорду өрө тутар киһиэхэ үчүгэй фирматтан успуорт тангаһын, кроссовканы, үрүсээги биэрэргэ сөп. Оффиска үлэлиир буоллагына, брендовай сумка саамай табыгастаах бэлэх. Төлөпүнэ эргэрибит

буоллагына, сана айфон кини сүрэгин уулларара биллэр суол. “Инканто”, “Интимиссими”, “Виктория Секрет” курдук фирмалартан ис танас (нижнее белье) хайа бабарар кырасаабыссаны үөрдүө. Кыһыл көмүс хайа да балаһыаннаба күндү бэлэх буоларын умнумоубун. Түмүккэ саамай сөбүлүүр сытын (духи) эбэтэр спалонна сэртиликээти киллэрэн биэриэххэ.

Уопсайынан, бу күн бэлэбэ соботох киниэхэ эрэ ананыахтаах, бэйэтин тупсарынарыгар, кизргэнэригэр, көрөн астынарыгар сөп түбэһиэхтээх. Онно эһиги, эр дьон, олуһун кыһаллыахтааххыт дьэн түмүктүүбүн.

***

Кыргыттартан ханнык духунаан тутталларын туғунан кыра ыйытык онорбутум. Үчүгэй, сыаналаах, оригинал духулар Дьокуускайга “ЛЭтуаль”, “Рив Гош” маҕаһынарга атыыланаллар. “Мисс Диор”, “Версаче Брайт Кристалл”, “Гуччи Блум” дьэни ордук тутталлар эбит. Бэйэм “Гуччи Флора”, “Армель”, “Кашарель”, “Виктория Секрет” тутта сылдьабын уонна биір саамай үчүгэй сыты кистэл б ы һ ы т ы н а н сүбэлиибин – “Том Форд”.

Сыһыарыны бэлэмнээтэ Елена МАКАРИНСКАЯ.

--- БИИЭХЭ СУРУЙАЛЛАР ---

Олунньу 27 күнүгэр саха дьахталларыттан маннайгы психологической билим доктора, профессор, Кытаанах, Мугудай нэһиликтэрин, Чурапчы улуунун Бочуоттаах олохтооҕо, СӨ Бочуоттаах гражданина, элбэх научнай ааттар хаһайкалара Анастасия Петровна Оконешникова 80 сааһын туолар.

Онон сибээстээн, кини туһунан кылгас ахтыы огорорго быһаарынньым.

Анастасия Петровна – миигиттэн икки сыл балыс. Кинилиин оҕо сааспыт Наммара үрбүн ыһытыыр баһыгар сытар Мундулаах диэн 3 көлүччэлээх кыракый алааска ааспыта. Онон мин кини төрөппүттэрин, оҕо сааһын туһунан кэпсэим.

Настя аҕата Петр Платонович Оконешников диэн Мугудайтан төрүттээх орто унуохтаах, сырдык сэбэрэлээх, лоп-бааччы тыллаах-өстөөх киһи этэ. Кини таптала хос аата “Борокуруор Бүөтүр” диэн. Арааһа, быһаарылаах тыллаах, ытыктанар киһи буолан киниэхэ итинник аат иннэбэ. Бүөтүр “Бойобуой” колхуоска икки тэлиэгэлээх оҕунан Чурапчыттан тыраахтардарга көрүүчэй таһара. Настя ийэтэ Боккуойа диэн сахаҕа син обургу унуохтаах, харабынан мөлтөх собуустук көрөр, кэнники биллэххэ, Сылан Бэрэтиттэн төрүттээх, эдэригэр Прасковья Дмитриевна Дьячковская диэн ааттаах, олус үтүө майгылаах дьахтар этэ.

Бүөтүрдээх Боккуойа эдэрдэригэр тус-туспа ыал буолан, оҕолонон баран, арааһа, кэргэттэрэ өлөн, огдообо сылдьан, сэрии иннигэр иккиттээн ыал буолбуттар. Олиһин Бүөтүр маннайгы ойобуттан Феня диэн 5-6 сыл аҕа, оскуолаҕа комсомол сэкирэтээрэ энин буолбут, сүрдээх тыллаах-өстөөх кыыстааҕа. Мундулаахтан күһүн Килэнкигэ оскуолаҕа баран иһэн “стало быть” дии-дии, илиитин үһэ-аллараа далбаатаан тугу эрэ кэпсирин өйдүүбүн. Феврония Петровна кэлин Павловскайга олохсуйан, эргэ тахсан Дмитриева диэн араспаанньаны ылбыта, аатырар Ленин аатынан сопуос кылаабынай буҕаалтырынан үлэлиирин истэрим. Икки оҕоломмут дииллэрэ. Онон Настя ийэтэ Боккуойа Бүөтүргэ кэлэригэр биер Маайа диэн улахан кыыстааҕа, Коля диэн миигиттэн икки сыл курдук аҕа, мин ыкса табаарыһым буолбут уоллааҕа.

Бүөтүрдээх Боккуойа, сэрии бүтүүтэ Мугудайтан биһиэхэ, Кытаанахха, көһөн кэлбиттэр. Көспүт төрүөттэринэн сэрии, сут-кураан, көһөрүллүү үтүгэннигэр олохторо ыраан, Бүөтүрү эдэбиийэ Сөдүөччүэ Собакина ыңырыт дииллэрэ. Сөдүөччүэ диэн кыра унуохтаах оройуоммут маннайгы комсомоллаахтарыттан биридэрэ,

Мундулаахтан тахсыбыт профессор

гражданскай уонна Аҕа дойду сэриилэрин кыттыылааҕа, “Бойобуой” колхуос бэрэссэдээтэлэ Спиридон Тихонович Собакин эмээхсинэ этэ.

Бүөтүрдээҕи кытта Кытаанахха кини тастын бырааттара икки Сэмэн Оконешниковтар эмиэ Мугудайтан көһөн кэлбиттэрэ. Олортон биер санитар Сэмэн балта Аана Николай Иннокентьевич Захаров диэн сэрии кыттыылааҕар эргэ тахсан Кытаанахха олохсуйбута.

Оттон Боккуойа улахан кыыһа Маайа Спиридон Коркин диэн механизатор киһилиин ыал буолан Чурапчыга олохсуйбуттара, оҕо-уруу тэниппиттэрэ. Боккуойа батыһыннары уола Николай Оконешников эмиэ Чурапчыга олохсуйан, райпоҕа үлэлээбитэ. Кини улахан уола Николай УНО-ҕа үлэлиир. Кыра уол Александр худуохунньук идэлээх. Дьокуускайга үлэлиир. Сашаны Анастасия Петровна ЯГУ-га үлэли сылдьан, бэйэтигэр олордон үөрэттэрибитэ.

Бүөтүрдээх Боккуойа кыһынын Дьуонаҕа, От Үрэххэ кыстыыллара. Сайынын Мундулаахха хас да сайын биһигини кытта биер балаҕанна дьукаах олорон сайылыыллара. Настя мин бырааппын Коляны – Сыынаны кытта эт саастыы буолан олус тапсаллара, биригэ оонньууллара. Мин Колялыын бодоруһарым.

Биһиги, сайылык оҕолоро, сүрүн үлэбит кизэ аайы ынах хомуйуута, түптэ уматыыта буолара. Онно биер түптэни умнубаттыы өйдөөн хаалбыппын. Биридэ ынахтарбытын Толоон диэн сиртэн булан баран, биер улахан көлүүр оҕунун тутан, күрүөттэн салбанан, Настя, Сыына, мин уонна биер сайылык оҕото буолан мииннибит. Оноуоха оҕустар ынахтары экирэтэн, сүүрэн көһөкөччүбүтүгэр бары хаппыт буорга сууллан, ыһыллан хаалбыппыт. Онно ыарыылаахтык охтубуппун билиннэ диэри өйдүүбүн.

Коля биһикки, маҕаһынна туттарары, сайыны быһа наар күтэрдээн, мөһөтөйдөөн тахсар этибит. Күһүөрү ытынан кус оҕолуурбут. Бурдук хомуруун кэнниттэн, тутуохтара диэн, куттана-куттана, бааһынаттан тохтубут куолаһы хомуйарбыт.

Ол дьукаах олорон, кэнники биллэххэ, 1948с. ыам ыйын бүтүүтэ, Боккуойа Мундулаах балаҕанын иһигэр уол оҕону төрөппүтэ. Онно балаҕаммыт аанын иннигэр икки мас тоһоону саайан баран, быанан туора баайан кэбиспиттэр этэ. Ол аата былчыргы үгэһинэн “дыэбэ ыарыһах баар, кириимэн” диэн бэлиэ эбит. Онно икки киһи кэлэн баран, ол быаттан “иннэн” таһынан кэпсэтэн ааспыттарын өйдүүбүн.

Онон ол балаҕанна төрөөбүт уолу Ыстапаан диэн ааттаабыттара. Билигин Степан Петрович Оконешников Чурапчыга олорор. Үгүстэр кинини билэллэр – уголовнай розыск бэтэрээнэ, майор. Кыһыл оҕо Степаны эргэ куултан биһик онорон, балаҕан өһүөтүгэр ыйаан кэбиспиттэрин биһиги хардары-таары хачайдырбытын өйдүүбүн. Боккуойа 2-3 сылынан биер Феодосия (Доча) диэн кыыһы төрөппүтэ. Онон Бүөтүрдээх Боккуойа икки өттүттэн холбоон 5 оҕону ыал-дьон онорбуттара. Борокуруор Бүөтүр 74 сааһыгар олохтон барбыта. Унуоҕа Дьуона халдыаайтыгар сытар. Онон Боккуойа 96-гар чугаһаан баран, кыыһа Настя учуонай буолан СГУ-га үлэли сырыттабына, киниэхэ олорбута.

Настя кыра эрдэбиттэн сыгы-хотуу, саналаах-инэлээх, наар уолаттары кытта, ордук биер саастыылааҕынын Сыыналыын оонньуура. Аны санаатахха, сайылыкпыгар кини бараата кыыс да суох эбит. Ити курдук, мин кыра оҕо сааһым Настялыын, кини убайынын Колялыын, бырааппынын Сыыналыын уо.д.а. оҕолордуун Мундулаах сайылыкка оонньоон-көрүлээн, суруйбутум курдук, ынах хомуйан, түптэ онорон, күтэрдээн-мөһөтөйдөөн, тохтубут куолаһы хомуйан, бурдук тардан, ытынан кустаан, эриэ-дэхситик, үтүө өйдөбүллээх ааспыта.

Настя 7-с кылааһы Кытаанахха, орто оскуоланы Мугудайга бүтэрибитэ. Онон биер сыл Кытаанах дьыссаатыгар иитээччинэн үлэлээн баран, Пермь куоракка үөрэнэ барбыта. Онно сэдэх да буоллар, сургуунан билсэр этибит.

Онон кэлэн баран салгыы үөрэнэн, билим хандьыдаата, доктора, профессор буолан, тыыллан-хабыллан тахсыбыта. Кинини биһиги Кытаанахха “Учуонай Настя” диер буолбуппун. Дойдугар кэлэ сырыттабына, Мундулаахпытын сылдьар этибит. Кэлин Мугудайга даача туттарбыта. Онно тахсан көрсөр этим. Миэхэ Настя, атыттарга Анастасия Петровна научнай энин үлэтин ырытар кыһым суох. Учуонай элбэх даҕаны, сылга биер киһиэхэ инэриллэр “СӨ Бочуоттаах гражданина” диэн үрдүк ааты мээни киһи ылбат. Учуонайдартан итинник үрдүк аакка тиксибит кинини өссө билбэппин. Онон Мундулаахтан тахсыбыт улахан учуонайынан бары кизн туттуобун. Анастасия Петровна өссө үһүн олобу, бары үтөнү баҕарыабын.

Уйбаан ПОНОМАРЕВ.

---01 ИИТИННЭРЭР---

Баһаары утары үлэ уонна баһаартан сэрэхтээх буолуу статистиката

Олунньу 14 күнүгэр туругунан, “СӨ Баһаары утары судаарыстыбаннай сулууспатын” көрөр –истэр сиригэр 137 баһаар буолла, баһаарга 4 киһи олоҕо былдьанна, олортон 2-тэ оҕо. Ону тэнэ 9 киһи эмсэбэлээтэ. Уопсай матырыйаалынай хоромньу 21 мөл. солк. тахса буолла.

Дьон олорор секторыгар «ГПС РС (Я)» тэрилтэ эппиэттэнээх учаастагар 91 баһаар буолла: 1 кыбартыраллаах дьыбэ – 22 баһаар, элбэх кыбартыраллаах дьыбэ 15 баһаар, чааһынай гараастарга, баанньыктарга, о.д.а. тутууларга – 54 баһаар бэлиэтэннэ.

2020 сылга Чурапчы улуунун территориятыгар баһаары умуруорууга тахсыылар – 35, бэлиэтэммитэ – 37.

2020 сылга баһаартан дьон өлүүтэ бэлиэтэммитэ. Үс киһи эмсэбэлээтэ.

Баһаартан тахсыбыт хоромньу 9 мөл. тахса солк. тэннэстэ.

Баһаарынай сулууспалар сөптөөх үлэлэрин түмүгэр 3 киһи баһаартан быһанна, 6 киһи эвакуацияланна.

Баһаарынай сулууспалар кыттыылаах ойуур баһаарыгар үлэ – 5, олохтоох нэһилиэнньэни ойуур баһаарыттан быһыһырга үлэ – 3 буолла.

Дьыбэ-уокка баһаартан сэрэхтээх буолуу быраабылалара:

Алдьаммыт электроприбордары уокка холбуур булгуччу бобуллар. Уокка түргэнник былдьанар мал-сал таһыгар электроприбордары туруоруман.

Биер кэмнэ элбэх прибору тэннэ холбоомон – уоту күүскэ сиэн, баһаар тахсар кутталлаах.

Электропроводтары обуойга сыһыаран килийдээмэн, эргэ электрическэй удлинителлэринэн туттуман – бу барыта электропровод замыканиетыгар тиердиэн сөп, онтон баһаар тахсар кутталлаах.

Алдьаммыт-кээһэммит электровыключателлэринэн, электрическэй биилкэлэринэн туттуман, электропроводтары эрийэн холбоомон.

Бэйэ онорбут предохранителлэри туттуу олус сэрэхтээх, электросеть аһара элбэх электрическэй энергияны туттууттан сэрэтэр, көмүскэнэр электрическэй автоматтаах буолара ирдэнэр (предохранитель).

Кыбартыраҕа, дьыбэ-уокка электропроводтары сотору-сотору көрө-истэ сылдьын. Өрөмүөннээһиннэ анал үөрэхтээх исписэлиистэри – электриктэри ыңырын.

Дьыэттэн тахсан барарга хайаан да электроприбордары араарын.

Дьыбэ-уокка туттуулар гаас олус сэрэхтээгин, эстэр кутталлааҕын умнуман, ол иһин гаас прибордары туттарга баһаартан сэрэхтээх буолуу быраабылатын тутуһаргытын умнуман.

Гаас прибордары көрүүтэ суох хаалларыман. Гаас билимтэ үрдүгэр танас куурдар, ас астыырга күүскэ гааска төнкөйөр бобуллар, манньыкка танас умайан тахсыан сөп.

Гаас сыта тахсар түгэнигэр испискэни уматар, табахтыыр, аһаҕас уоту туттар бобуллар. Маньик түгэнгэ аварийнай сулууспаҕа биллэрэбит.

Элбэх кыбартыраллаах дьыбэлэргэ олорор дьон балконна, межквартирнай уонна лифт турар холларыгар, көрүдүрдэргэ умайар малы, таҕаһы, мизбэли уурумун.

Баһаартан сэрэхтээх буолуу быраабылаларын сөптөөхтүк тутуһун, сэрэхтээхтик сылдьын!

МПЧ 5 №-дээх начаалынньыга Н.Г. СЕМЕНОВ.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Күндү бырааппытын, убайбытын **Ванифатий Ванифатиевич Местниковы** 55 сааскын туолбут кэрэ бэлиэ күнүнэн итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Саха алмааһын курдук кытаанах доруобуйаны, туох баар үтүнү баҕарыбыт!

Эбэрдэни кытта убайдарын, санаһын, балтыларын, күтүөтүн.

***

Биригэ үлэлиир, ытыктыыр кэллиэгэбитин **Ванифатий Ванифатиевич Местниковы**

55 сааскын туолбут үөрүүлээх үбүлүйүгүнэн ис сүрэхтэн үөрэн - көтөн туран истинник эбэрдэлиибит! Баҕарыбыт саха алмааһын курдук чэгиэн доруобуйаны, үгүс үөрүүнү-көтүүнү! Эйигин кытта куруутун сырдык санаа, дьол эрэ арыстастын, өрүү олох үөһүгэр сырдыгынан сыдыаһа сырыт диэн алгыһыбыт!

Чурапчытаагы почта кэлэктиибэ.

Денежный ПОТОК www.denpotok.ru
 БЫСТРОЕ РАССМОТРЕНИЕ ЗАЯВКИ
 МИНИМУМ ДОКУМЕНТОВ

В честь весенних праздников
Акция «СНИЖЕНИЕ ГОДОВОЙ СТАВКИ НА 11 %»
 с 15 февраля по 05 марта 2021 года

Для любителей

СУММА ЗАЙМА ОТ
30 000 до 200 000 Р

**С.ЧУРАПЧА ул.ЛЕНИНА,51, ЗД. СБЕРБАНКА, Тел: 8(4115) 14-24-11
 Тел: 8(984) 117-41-20**

*Условия займа: процентная ставка 55% годовых, комиссия за выдачу 5% от суммы выдачи, сумма займа от 30 000 – 200 000 рублей, срок 3, 6, 12, 18, 24, 36 месяцев, заем предоставляется в российских рублях, платежи заемщика по договору: ежемесячно оплачивается сумма займа равными частями, сумма начисленных процентов на остаток задолженности. Требуемая заемщиком – возраст от 21 до 73 лет, справка о доходах (2-НДФЛ, справка о пенсии). Обеспечение займа – возможно, требуется поручитель. В случае просрочки проценты на сумму долга начисляются, штраф за неисполнение обязательств 20% годовых от суммы просроченной задолженности.
 Общество с ограниченной ответственностью Микрокредитная компания «Денежный поток», 677009, г. Якутск, ул. Дзержинского д.11, помещение 4, ОГРН 131442013390, ИНН/КПП 143527065/143501001, Свидетельство о записи в реестре МРО А8651305698004292. Реклама

УЛУСНЫЙ (РАЙОННЫЙ) СОВЕТ ДЕПУТАТОВ
МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
«ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС (РАЙОН)»
РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)
ТРИДЦАТЬ ЧЕТВЕРТАЯ
(ОЧЕРЕДНАЯ) СЕССИЯ
РЕШЕНИЕ №143
с. Чурапча от «18» февраля 2021 г.

**Об утверждении Положения о Территориальной
трехсторонней комиссии по регулированию
социально-трудовых отношений МО
«Чурапчинский улус (район)»**

В соответствии с Конституцией Российской Федерации, ст. 35 Трудового кодекса Российской Федерации «Комиссии по регулированию социально-трудовых отношений», Законом Республики Саха (Якутия) от 17.03.2009 г. №1351 "О территориальной трехсторонней комиссии по регулированию социально-трудовых отношений", в целях регулирования социально-трудовых отношений и развития социального партнерства в сфере труда путем координации деятельности предприятий и организаций, расположенных на территории муниципального образования, а также для организации контроля за их выполнением, тридцать четвертая (очередная) сессия улусного (районного) Совета депутатов муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» Республики Саха (Якутия) решил:

1. Утвердить Положение об Территориальной трехсторонней комиссии по регулированию социально-трудовых отношений муниципального образования «Чурапчинский улус (район)».

2. Назначить координатором комиссии первого заместителя главы МО «Чурапчинский улус (район)».

3. Настоящее решение вступает в силу со дня его официального опубликования.

4. Контроль исполнения настоящего решения возложить на постоянную депутатскую комиссию по социальной политике и здоровому образу жизни.

А.Т. НОГОВИЦЫН, глава муниципального образования,
А.А. ЗАХАРОВ, председатель улусного Совета депутатов

Утверждено
Улусным (районным) Советом депутатов
МО «Чурапчинский улус (район)»
от «18» февраля 2021 г. N 143

**ПОЛОЖЕНИЕ
о территориальной трехсторонней комиссии
муниципального образования
«Чурапчинский улус (район)» по регулированию
социально-трудовых отношений**

1. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

1. Территориальная трехсторонняя комиссия муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» по регулированию социально-трудовых отношений (далее - Комиссия) является постоянно действующим органом системы социального партнерства в муниципальном образовании «Чурапчинский улус (район)», образованным в соответствии с действующим законодательством.

2. В своей деятельности Комиссия руководствуется Конституцией Российской Федерации, Конституцией Республики Саха (Якутия), федеральным законодательством, законами Республики Саха (Якутия), муниципальными правовыми актами, регулирующими трудовые отношения и иные, непосредственно связанные с ними, отношения (далее социально-трудовые отношения), настоящим Положением.

2. ПРИНЦИПЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ПОРЯДОК ФОРМИРОВАНИЯ КОМИССИИ

1. Комиссия формируется на основе принципов:

- 1) равноправия сторон;
- 2) добровольности принимаемых сторонами обязательств;

- 3) полномочности;
- 4) самостоятельности и независимости сторон;
- 5) реальности обеспечения принимаемых обязательств;
- 6) обязательности выполнения решений Комиссии;
- 7) ответственности сторон.

2. Объединение профессиональных союзов, улусных (районных) объединений работодателей, Администрация МО «Чурапчинский улус (район)» в составе сторон Комиссии определяется каждым из них самостоятельно в соответствии с законодательством, регулирующим их деятельность и настоящим Положением.

3. Утверждение и замена представителей профессиональных союзов и их объединений, улусных (районных) объединений работодателей в Комиссии производится в соответствии с решениями органов указанных сторон, утверждение и замена стороны - Администрация МО «Чурапчинский улус (район)» - в соответствии с Распоряжением Главы МО «Чурапчинский улус (район)».

4. Представители сторон являются членами Комиссии. Количество членов Комиссии от каждой из сторон не может превышать 11 человек. В случае отсутствия члена Комиссии координатор стороны назначает лицо, его заменяющее. Лицо, заменяющее члена комиссии, обладает правами члена комиссии.

3. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ КОМИССИИ

1. Основными целями Комиссии являются:

- 1) регулирование социально-трудовых отношений и согласование социально-экономических интересов сторон;
- 2) развитие системы социального партнерства.

2. Основными задачами Комиссии являются:

- 1) ведение коллективных переговоров по подготовке проекта и заключению территориального трехстороннего соглашения (далее - соглашение);
- 2) регулирование разногласий, возникших при заключении и реализации отраслевых соглашений, заключаемых в муниципальном образовании «Чурапчинский улус (район)», оказание содействия по регулированию социально-трудовых отношений;
- 3) рассмотрение вопросов по инициативе сторон Комиссии, возникших в ходе выполнения соглашения;
- 4) осуществление контроля за ходом выполнения соглашения, разрешение разногласий, возникших в ходе его выполнения, а также урегулирование вопросов, по которым не достигнуто согласие.

4. ПРАВА КОМИССИИ

1. Комиссия для выполнения возложенных на нее задач:

- 1) согласовывает интересы сторон Комиссии при разработке, реализации соглашения и выполнении решений Комиссии;
- 2) осуществляет в ходе коллективных переговоров и подготовки проекта соглашения взаимодействие с Республиканской комиссией, отраслевыми комиссиями по регулированию социально-трудовых отношений, другими органами социального партнерства;
- 3) осуществляет контроль за выполнением своих решений;
- 4) приглашает для участия в своей деятельности представителей других организаций, не являющихся членами Комиссии, создает рабочие группы с привлечением экспертов, ученых и специалистов;
- 5) получает информацию о социально-экономическом положении муниципального образования «Чурапчинский улус (район)», необходимую для рассмотрения вопросов о ходе выполнения соглашения и урегулирования разногласий по рассматриваемым на заседании Комиссии вопросам;
- 6) вносит предложения для рассмотрения на заседаниях, проводимых органами местного самоуправления с участием представителей профсоюзов и работодателей (объединений работодателей) по вопросам социально-экономических отношений;
- 7) направляет своих представителей для участия в заседаниях, проводимых органами местного самоуправления, а также для участия в работе комиссий, образованных этими органами;
- 8) вносит предложения о привлечении в соответствии с действующим законодательством к ответственности лиц, не обеспечивших выполнение мероприятий по реализации соглашения и решений Комиссии;
- 9) определяет в соответствии с законодательством порядок подготовки проекта и заключения соглашения, порядок присоединения работодателей, не участвовавших в заключении соглашения.

2. Комиссия разрабатывает и утверждает Регламент Комиссии.

3. КОординАТОР КОМИССИИ
Координатор Комиссии утверждает Решением (представительного органа) муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» с учетом предложений сторон Комиссии.

1. Координатор комиссии организует деятельность Комиссии, председательствует на заседаниях.

2. Координатор не является членом Комиссии.

3. Координатор Комиссии:

- утверждает по представлению Комиссии состав рабочих групп;
- определяет порядок и сроки рассмотрения проектов и обращений, направляет поступившие материалы в секретариат Комиссии;
- подписывает планы работы и решения Комиссии;
- оказывает содействие в согласовании позиций сторон, достижении согласия при выработке совместных решений и их реализации;
- приглашает для участия в работе Комиссии представителей организаций не являющихся членами Комиссии, а также ученых и специалистов, представителей профсоюзных организаций;
- направляет по согласованию с объединениями профсоюзов, работодателей и органов местного самоуправления членов Комиссии для участия в рассмотрении вопросов, связанных с регулированием социально-трудовых отношений;
- проводит в пределах своей компетенции в период между заседаниями Комиссии консультации с координаторами сторон по вопросам, требующим принятия оперативных решений;
- информирует орган местного самоуправления о деятельности Комиссии;
- информирует Комиссию о мерах, принимаемых органами местного самоуправления в области социально-трудовых отношений;
- руководит работой секретариата Комиссии.

4. Координатор Комиссии не вмешивается в деятельность сторон и не принимает участия в голосовании.

6. КОординАТОРЫ СТОРОН

1. Деятельность каждой из сторон Комиссии организуют координаторы сторон Комиссии.

2. Координаторы сторон, представляющие территориальные организации профессиональных союзов и их объединений, территориальные объединения работодателей, избираются указанными сторонами.

3. Координатор стороны, представляющей орган местного самоуправления, назначается главой администрации органа местного самоуправления.

4. Координатор каждой из сторон Комиссии вносит координатору Комиссии предложения по проектам планов работы Комиссии, повесткам ее заседаний, персональному составу представителей стороны в рабочих группах, информирует Комиссию об изменениях персонального состава стороны, организует совещания представителей стороны в целях уточнения их позиций по вопросам, внесенным на рассмотрение Комиссии.

5. Координатор каждой из сторон вправе вносить координатору Комиссии предложение о проведении внеочередного заседания Комиссии.

6. Координаторы сторон являются членами Комиссии и принимают участие в голосовании.

7. ЧЛЕН КОМИССИИ

1. Член Комиссии в своей деятельности руководствуется Конституцией Российской Федерации, Конституцией Республики Саха (Якутия), муниципальными правовыми актами, регулирующими трудовые отношения и иные, непосредственно связанные с ними, отношения (далее социально-трудовые отношения), настоящим Положением.

2. Член Комиссии имеет право:

- 1) в соответствии с поручением Комиссии обращаться в органы местного самоуправления муниципального образования «Чурапчинский улус (район)», объединения профессиональных союзов, объединения работодателей;
- 2) знакомиться с соответствующими нормативными правовыми актами и их проектами, информационными и справочными материалами.
3. Член Комиссии по согласованию с координатором Комиссии может принимать участие в заседаниях органа местного самоуправления при обсуждении вопросов, входящих в компетенцию Комиссии.

8. ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОМИССИИ И ПОРЯДОК ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ

1. Комиссия осуществляет свою деятельность в соответствии с утвержденным Комиссией планом работы и с учетом необходимости оперативного решения возникших неотложных вопросов.

План работы Комиссии формируется на основании предложений Сторон комиссии, Координатора комиссии, с учетом ранее принятых комиссией решений, рекомендаций Республиканской трехсторонней комиссии и содержит вопросы, направленные на реализацию трехсторонних соглашений, содействие договорному регулированию социально-трудовых отношений на муниципальном уровне.

Координаторы сторон представляют в секретариат Комиссии предложения в план работы Комиссии до 1 декабря предшествующего года.

План работы и даты проведения заседаний Комиссии на следующий год рассматриваются и утверждаются на последнем заседании Комиссии в текущем году.

2. Заседания Комиссии проводятся в соответствии с согласованным сторонами планом. По вопросам, требующим принятия оперативных решений в период между заседаниями Комиссии, координатор Комиссии проводит консультации с координаторами сторон. В этом случае стороны, предложившая вопросы для внеочередного рассмотрения, в течение двух недель обеспечивает подготовку материалов для проведения заседания (информацию по вносимым вопросам, проект решения, регламент проведения заседания и т.д.), несет ответственность за материально-техническое и организационное обеспечение проведения заседания.

4. Заседание Комиссии считается правомочным, если на заседании присутствуют не менее половины состава каждой из сторон Комиссии.

5. Решения по всем вопросам, рассматриваемым Комиссией на заседаниях, принимаются большинством голосов членов Комиссии, представляющих каждую из сторон Комиссии. Решения, принятые таким образом, обязательны для каждой из сторон Комиссии.

Решение Комиссии считается принятым, если за него проголосовали все три стороны территориальной комиссии.

5. Члены Комиссии, не согласные с принятым решением, вправе требовать занесения их особого мнения в протокол заседания Комиссии.

6. Для организационного обеспечения деятельности Комиссии образуется секретариат Комиссии в количестве 3-х человек от каждой из сторон Комиссии, состав, которого утверждается Комиссией. Руководит работой секретариата координатор Комиссии.

7. Секретариат Комиссии осуществляет подготовку материалов для рассмотрения на заседаниях Комиссии и ее рабочих групп. Выполняет организационно-техническую работу, ведет оформление протокола заседания Комиссии.

Хайахсыттан төрүттээх Үөһэ Бүлүү сэлиэнньэтин олохтооҕо, улуустаабы потребкооперация бэтэрээнэ, сизммит, балтыбыт, эдьийбит **ЯКОВЛЕВА-ЗАХАРОВА Февронья Викторовна** уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, кыһыгыр, сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, чугас дьонугар дирин кутурбаммытын тиэрдэбит. **Бары Климовтар, Захаровтар, Никифоровтар.**

Тапталлаах кэргэним, аҕабыт, эһэбит, Хадаар нэһилиэгин олохтооҕо, ОДьКХ электрик дизелиһэ **ТИТОВ Николай Петрович** бу дьыл олунньу 19 күнүгэр соһумардык олохтон туораабытын аймахтарыгар, табаарыстарыгар диринник курутууһун туран иһитиннэрэбит. **Кэргэнэ, оболоро, сиэннэрэ.**

Кутурбаннарын тиэрдэллэр:

- Хадар нэһилиэгин олохтооҕо Титов Николай Петрович соһучу олохтон туораабытынан, улэһипитигэр, балтыгар Сардана Петровна Титоваҕа, чугас дьонугар Чурапчытаагы бэтэринээринэй управление кэлэктибэ, профкома.
- Тапталлаах убайдара, Хадаар нэһилиэгин олохтооҕо, ОДьКХ электрик дизелиһэ Титов Николай Петрович соһумардык олохтон туораабытынан, кэргэнигэр, санаастарыгар Мотрена Егоровнаҕа, оболоругар Аанчыкка, Петяҕа, Таняҕа, Надяҕа, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар балтылара Сардана, Анна, Саргылана, кинилэр дьизэ кэргэттэрэ.
- Бырааттара, убайдара Титов Николай Петрович олохтон туораабытынан, кэргэнигэр, Мотрена Егоровнаҕа, оболоругар, сиэннэригэр, балтыларыгар Сарданаҕа, Аанчыкка, Саргыга, чугас аймахтарыгар Чурапчыттан эдьийдэрэ Екатерина Михайловна, Илларионовтар, Красильниковтар, Дьокуускайтан Илларионовтар.
- Бииргэ алтыһан үөскээбит биир дойдулаахтара Титов Николай Петрович соһумардык олохтон туораабытынан, кэргэнигэр, бииргэ үөрэммит дьүөгэлэригэр Мотрена Егоровнаҕа, оболоругар, сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, чугас аймахтарыгар Хадаар 8 кылаастаах оскулатыгар бииргэ үөрэммит дьүөгэлэрэ Евдокия, Марта, Марфа, Ульяна, Полина.

Күндүтүк саныыр тапталлаах аҕабыт, эһэбит, Чурапчы улуһун Бочуоттаах олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ **ПЕСТЕРЕВ Гаврил Александрович** ыараханньк ыалдьан соһумардык олохтон туораабытын чугас дьонугар, аймахтарыгар, бииргэ дьонугар диринник курутууһун туран иһитиннэрэбит.

Уола, кыргытара, сиэннэрэ.
Кутурбаннарын тиэрдэллэр:
- Чурапчы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Олох-дьаһах коммунальнай хаһайыстыба Бочуоттаах бэтэрээнэ Пестерев Гаврил Александрович олохтон туораабытынан, оболоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар, чугас дьонугар Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтата.

- Ытыктыыр аҕа саастаах убайдара, II-с Мэлдьэхси нэһилиэгиттэн төрүттээх Чурапчы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, эдэр саһыгар комсомольскай-партийнай үлэһит, СӨ ОДьКХ эйгэтин Бочуоттаах үлэһитэ, бэтэрээнэ, өр сылларга өрөспүүбүлүкэ социальнай-экономическай сайдытыгар үтүөлэрин иһин, СӨ Бырабыыталыстыбатын үгүс гармоталарынан бэлиэтэммит үлэ бэтэрээнэ, амарах аҕа, эйэбэс эһэ Пестерев Гаврил Александрович ыалдьан олохтон туораабытынан, бииргэ төрөөбүт эдьийдэригэр Прасковья Александровна Васильеваҕа, Александра Александровна Ермолаеваҕа, балтыгар Мария Александровна Ардуноваҕа, быраатыгар Александр Александрович Пестеревкэ, оболоругар Гаврил Гаврильевичка, Анастасия Гаврильевнаҕа.

Анна Владимировнаҕа, Наталья Владимировнаҕа, кинилэр дьизэ кэргэннэригэр, сиэн аймахтарыгар Дьокуускайтан аймахтара Т.Г. Пестерева, Г.Н. Пестерев, Г.Н. Решетникова, Чурапчыттан И.Г. Пестерев, С.Н. Пестерев, А.Н. Иванова дьизэ кэргэннэрэ.

- Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, тумус туттар баар-суох күндү киһилэрэ, ОДьКХ бастын үлэһитэ, Чурапчы улуһун Бочуоттаах гражданина, "20-с үйэ бастын үлэһитэ", тапталлаах, ытыктыыр убайдара, бырааттара Пестерев Гаврил Александрович хомолтолоохтук олохтон туораабытынан, уолугар Гаврилга, кыһыгыр Настяҕа, сиэннэригэр эдьийдэрэ Парасковья, Александра, балта Мария, бырааттара Александр, Иван, Луковцевтар уонна кинилэр оболоро, сиэннэрэ.

- Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ, ОДьКХ Бочуоттаах үлэһитэ Пестерев Гаврил Александрович ыараханньк ыалдьан олохтон туораабытынан, оболоругар Настяҕа, Гаврилга, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар ыкса ыяллара Захаровтар, Платоновтар, Вирдылиннар.

- Тапталлаах быраата Пестерев Гаврил Александрович ыараханньк ыалдьан олохтон туораабытынан, күндүтүк саныыр киһилэригэр, бииргэ үөрэммит дьүөгэлэригэр Александра Александровна Ермолаеваҕа, оболоругар, аймахтарыгар, бары чугас дьонугар В.Е. Илларионова, Т.Е. Артемьева, А.Д. Илларионова, В.П., Е.М. Ивановтар, И.В., В.П. Дьячковскаялар.

Ген. дирижэтор - **Н.М. СТРУЧКОВА.**
Кылаабынай эрдээктэр - **Л.В. ГОРХОВА.**
Кылаабынай эрдээктэри солбуйааччы - **Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.**
Эп्लीэттир сжирэтээр, сурук отдела - **А.Н. ЗАХАРОВА.**
Тыа хаһайыстыбата, эканомикэ отдела - **А.М. СЛЕПЦОВ.**
Кореспонденттэр - **С.А. ЖЕНДИНСКЭЙ, М.В. ПЕТРОВА.**
Танааччы - **Л.К. ПОПОВА.**
Бэчээттээчи - **Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.**

Тэрийэн таһаарааччылар: СӨ Бырабыыталыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хаһыат эрдээктэрийтэ.
677000, Дьокуускай к., Орджионкидзе ул. 31, 124 каб.
тэл./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhabechchat@mail.ru.
Российскай Федерация Роскомнадзор СӨ салалтатыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ - **ПН №ТУ14-00559.**

Эрдээктэй аадырыһа:
678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс ул., 26 "а".
Төлөпүннэрбит:
эрдээктэр - 41-332, отделлар - 41-265, 41-358.
E-mail: sanaoloh@mail.ru, **сайт:** sanaoloh.ru, **instagram:** @sanaoloh

Бэчээккэ сакаас: № 13 (11766)
Кээмийэ: 2 бэч. лине
Ахсаана 1200. Хаһыат сыаната: 15
Аһтар суругар этилэр сана редакция позициялар мэдэи сон түбүгэр буолбатах. Суруга ыйыллар чачылар кырьыыаастарыгар этилэтиһи аһтар тус бэчээт сүгэр.